

AKADEMİ MECMÛASI

Nevzat AYAZ
Sâmiha AYVERDİ
İlhan AYVERDİ
Fazlı AYVERDİ
Sait BAŞER
Hayri BİLECİK
İnci Ayan BİROL
Selim EDES
Âgâh Oktay GÜNER
Bekir ÖZTÜRK
Necâti Âsım USLU
Mesut YILMAZ
Aydın YÜKSEL

Yıl : **16**

Ocak 1987

Sayı : **1**

AKADEMİ MECMUASI

Yıl: **16**

Ocak 1987

Sayı: **1**

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI, üç ayda bir çıkar,
akademik mecmûadır.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı adına sâhibi
İLHAN AYVERDİ

Yazı İşleri Müdürü :
Sait BAŞER

Fiyatı 1000 TL., 1987 yılı abone bedeli 4000 TL. dir. Dış ülke-
lerden bâzılarının abone bedelleri ise, posta ücretleri dâhil;
Almanya için : 21 Alman Markı; A.B.D. için : 8 A.B.D. Doları;
Fransa için : 60 Fransız Frangı; İngiltere için : 6 Sterlin ve Suu-
di Arabistan için de : 25 S. Arabistan Riyali'dir. (*Abonelerin
değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur*). İlân ve reklâm,
milli kültürümüze hizmet eden müesseseler'den alınır.

Adres : Yeniçeriler Caddesi, Nu. 43, Çarşıkapı - İstanbul
P. K. 107 Bâyezid Tel : 522 95 17

BASILDIĞI YER : ÖZAL MATBAASI — İstanbul

İÇİNDEKİLER

Dünyânın Görüp Göreceği Tek Efendi Millet	Sâmiha AYVERDİ	5
Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nin Açılışı Hakkında		8 — 26
İlhan AYVERDİ'nin Konuşması		9
Kültür ve Turizm Bakanı Mesut YILMAZ'ın Konuşması		10
İstanbul Vâlisi Nevzat AYAZ'ın Konuşması		11
Selim EDES'in Konuşması		13
Dr. Âgâh Oktay GÜNER'in Konuşması		14
Dr. Fazlı AYVERDİ'nin Konuşması		18
Yük. Mim. Dr. Aydın YÜKSEL'in Konuşması		20
Kubbealtı Nakışhânesi adına İnci Ayan BİROL'un Konuşması		24
Şefkat	Hayri BİLECİK	27
Âkif'in Vatan Anlayışı	Bekir ÖZTÜRK	30
Çankırı Yâran Sohbetleri ve Oğuz Tôresi - II	Necâti Âsım USLU	40
Türk Münevverinin Müşterek Fikir ve İman Zemini Nedir? (1986-1987 Açık Oturum Programı)	Sait BAŞER	64

Aziz okuyucu,

Mecmûamız, neşir hayâtının 16. senesine girerken, Türkiye şartlarında, bir dergi için fevkalâde addolunacak bir seviye ve istikrarlı bir çizgi tutturmuştur. Bu başarıda siz muhterem okuyucularımızın, bilhassa abonelerimizin mühim payı vardır.

Bir irfan ocağı mâhiyeti kazanan Kubbealtı Akademisi'nin neşir organı olan mecmûamız, önümüzdeki yıllarda da aynı istikâmette çıkmaya devam edecektir.

Ancak çeşitli fiat artışları sebebiyle 1987 yılında bir sayımızın bedeli 1000, yıllık abone ücreti ise 4000 TL. olacaktır. Yurd dışındaki okuyucularımızın aboneleri, geçen yıldaki fiat üzerinden, 2. sayfede bildirildiği üzere devam edecektir.

Sizlerden ricamız, abonelerinizi yenilemeniz, değişen adreslerinizi bildirmeniz; derginizi çevrenize de okutarak yeni aboneler bulmanızdır.

Bu vesile ile hayırlar niyâz ederiz.

KUBBEALTI

NOT: Haberleşme adresimiz, P.K. 107, Bâyezid-İSTANBUL'dur. Abone ücretlerinizi de posta havâlesiyle aynı adrese gönderebilirsiniz.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mücibince 8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

DÜNYÂNIN GÖRÜP GÖRECEĞİ TEK EFENDİ MİLLET

Sâmiha AYVERDİ

Osmanlı müstemlekeci değildi. Siyâsi hududları içine aldığı ülkelerin hak ve hürriyetlerinin de gāsıbı değildi. Bir büyük kardeş, hattâ bir baba şefkati ile kolu kanadı altında tuttuğu ülkelerin halkına kendi yediğinden yedirdi, kendi giydiğinden giydirdi. Kendi ihtiyaçları gibi onların da menfaatlerini korudu. Dünyâ târihinde eşi görülmemiş bir müsâmaha, medenî ve insânî kavrayışla yer yüzüne efendilik örneği gösterirken, hiçbir kavmin, hiçbir milletin dinine, imânına, diline, örfüne, âdetine karşı çıkarak vicdanlarına ipotek koymadı. Amma, gene de ne yaranabildi, ne de gösterdiği dostluğa düşmanlık ve hıyanetle karşı çıkmalarının önüne geçebildi.

*
* *

Türk'ün enine - boyuna at koşturmağa başladığı Rumeli'de barut kokusunu yakınında duymaya başlayan Haçlı Dünyâ, asırlar boyu İslâma karşı çektiği kılıç yetmemiş gibi, bir Haçlı seferi daha denemek istiyordu.

Bizans İmparatoru **Johannes Paléologue**, Osmanlı tehlikesine karşı Bizans'ın mütad va'dini ortaya sürmüş, Lâtin Avrupa'nın yardımına mukâbil kilise ittiheadına râzı olacağını bildirmişti.

İşte bu void üzerine de **Papa V. Urbain Eflâk** ve Bosna Prenslikleri ile harekete geçerek Macaristan Kralı'nı ve Sırpları da birleştirerek, Avrupa'yı tehdid eden Türk tehlikesinin üstüne

yürümüşdür. Gerek zafer sarhoşluğu, gerek muhârebe yorgunluğu ile yeni ülkelere dağılmış olan Osmanlı ordusuna, yorgun olmakla berâber gâfil denemezdi. Öyle ki yatağanını yastık yapan bir yiğit gibi, ilk işârette toparlanıp yerinden sıçrayarak, Meriç'i geçen düşmanın üstüne çığ gibi düştü.

Salip adına yollara düşmüş Avrupa şövalyelerinden biri clan Savoie Kontu Amedée Gelibolu Kal'ası'nı ele geçirdikten sonra Osmanlılara değil, dindaşları olan Bulgarlara karşı taarruza geçerek, en vahşi ve korkunç hücumlarla kalelerini ellerinden aldılar ve her temas ettikleri Hristiyan topluluğa aynı zulüm ve işkenceyi tatbik eden Lâtin Haçlılar'ın bu gaddar tavır Ortodoks şiasına bağlı kavimlerin, Roma kilisesine olan nefretlerini daha da ziyâde etmiş oldu. Yuvarlana yuvarlana Bizans'a dayanan Katolik zulmü devam ederken, İmparator da Patrik de birleşme va'dini yerine getirmek istemediler.

Ortada olan hakikat: Lâtin dünyâsı, Şark hristiyanlığına yardım teklif ederken, maksat, Papalığın gün günden eriyen nüfuz ve itibârını kurtarmak endişesinden ibâretti.

Katolikler, Ortodoks inanışını tepelemek yolunda gayreti görülenleri teşvik ve tebrik etmeyi ihmâl etmiyorlardı. Meselâ Giritlilerin Roma kilisesi âyinlerini reddetmeleri üzerine katliâma tâbi oluşları alkışlanıyor ve bu işte gayreti görülen Venedik Doç'una tebrik ve taltif edici nâmeler gönderiliyordu.

Petrarque, Papa'ya yazdığı mektubunda Ortodoksluğun izlerini sileceğini umduğu Osmanlı'ların istilâlarını bile hoş görüyor ve: «Osmanlılar sâdece düşmandırlar; Rafızî Rumlar ise düşmandan daha beterdirler. Zirâ Osmanlılar, bize karşı kin beslemezler. Çünkü bizden korkmazlar. Amma Rumlar, hem korkarlar, hem de o nisbette bizlerden nefret ederler.» diyordu.

İşte hristiyan kavimler, bu çatışan ve çarpışan taassup ortasında sıkışıp kendi dindaşlarından kıyasıya cefâ ve zulüm gördükçe Osmanlı idâresini bir kurtarıcı biliyor ve gerçekten de Lâtin istilâsından çektiklerri ıztırâbı, Türk hâkimiyetine sığınmakla unutuyorlardı. Zirâ, bütün Haçlı seferleri, Lâtinler için bir prensip cihâdı değil, bir servet ve refah vâsıtası ve toprak kazanmanın plânlı ve metodlu tatbikâtı idi.

Denize düşen kılıca sarılır fehvâsınca işte Johannes Paléologue da bir son teşebbüste daha bulunmaktan fayda umarak Papa'yı ziyâret etmek üzere Roma'ya gitti, ve dört kardinâl

huzurunda Saint - Pierre Kilisesi'nde Ortodoks mezhebinin da-lâletlerinden istigfar edip Lâtin kilisesinin evlâdı oldu.

Buna karşılık da Papa, Garb dünyâsından geniş ölçüde yardım te'min edeceği va'dinde bulundu.

Fakat bu merâsimin, şahsî menfaatlerden ileri, samimî bir alış - veriş olmadığıнын en açık delili, İmparatorun Bizans'a döndüğü zaman, gittiğinden daha eli boş kalması ve ümid ettiği yardımdan bir zerre dahî bulamaması idi.

*
* *

Bu siyâsî manevralarla Pâdişâh'ın itimâdını büsbütün kay-beden Johannes, hükümdârın karşısında bir kat daha zebûn ve çâresiz kalmış bulunuyordu.

Bulgarlar'ın da Osmanlılar karşısında vaziyetleri çok nâ-zikti. Türkler, Trakya seferi ile uğraşırken, Bizans'la Bulgar Çarı muhârebeye tutuşmuşlardı.

Macar kralı Layoş ise Müslümanlara harb açmak emrini tutmayarak Ortodoks olan Bulgarlarla cenge tutuşmuş ve mem-leketi Fransiscain râhiplerinin zulmüne terk ederek **200.000 Bul-garı cebren vaftiz ettirmişti**. Halk o derece canavarca işkence-ye tâbi tutulmuştu ki, müslüman idâresi, bu kavim için de bir halâs ve tek teselli hâline geldi.

Esâsen Bulgar kilisesi Ortodoks kilisesinden de dâimâ kor-karak selâmeti, Rumlardan uzak kalmakta aramıştı. Her iki kilisenin sempatisinden mahrûm olan Bulgarlara ise tek kur-tuluş çâresi, Osmanlı idâresine sığınmaktı.

*
* *

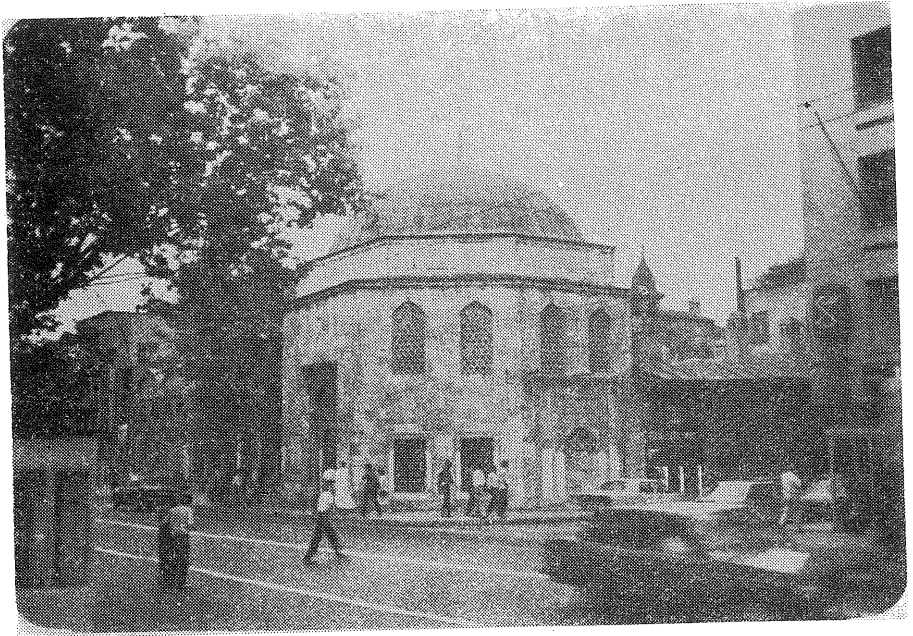
Asırlar evvel, küçücük coğrafya parçasında dindaşlarının tecâvüz ve zulmüne karşı ölüm - kalım savaşı verirken, yaşa-mak imkânlarını dinî ayrı Türk'e ilticâda bulan Bulgarların gün golip kendilerine hayatta kalma imkânı veren Türklere karşı takındıkları kancıklık, vahşet ve nankörlük; yaradılışlarındaki emmârelikten başka neye atfolunabilir?..

Aziz okuyucularımız,

Basından da tâkip ettiğiniz gibi Kubbealtı yeni yerine kavuştu. Bu sevincimizi sizlerle de paylaşabilmek için açılış merâsimini, yapılan konuşmaları bu sayımızda duyurmak istedik. Burada, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından vakfımıza tahsis edilen Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'ni tanıtmaya teşebbüs etmiyeceğiz. Zirâ konuşmalar esnâsında bu iş, mütevellî heyet üyemiz ve Yük. Mim. Dr. Aydın YÜKSEL Bey tarafından en iyi şekilde yerine getirildi. Bu konuşmayı da diğer konuşmalarla birlikte müteâkip sayfelerimizde bulacaksınız.

6.12.1986 Cumartesi günü gerçekleştirilen açılış merâsimi Kültür ve Turizm Bakanımız Muhterem Mesut YILMAZ, İstanbul Vâlimiz Muhterem Nevzat AYAZ ve diğer kıymetli dâvetlilerin iştirakleriyle yapıldı. Konuşmalar ve ikram faslından sonra vakfımızın korusu tarafından bir konser verildi. Merâsim, vakfımızda yapılan bütün faaliyetlerde olduğu gibi, her zamanki halâvet ve dostluk havası içinde geçti. Yeni imkânlarla yapılacak hizmetlerin de devletimize, vatanımıza, irfânımıza hayırlar getirmesini Mevlâmızdan niyâz ediyoruz.

KUBBEALTI

Köprülü Medresesi'nin Çemberlitaş'tan umûmî görünüşü.

Köprülü Medresesi'nin Açılış Konuşmalarından
Vakıf Mütevelli Heyeti Başkanı ve Kuruculardan
İlhan AYVERDİ'nin konuşması :

İlhan Ayverdi Hanımefendi, Kültür Bakanımız Mesut Yılmaz'ı
kürsüye dâvet ederken.

Kültür ve Turizm Bakanımız Muhterem Mesut YILMAZ Beyefendi, Muhterem Milletvekilleri, İstanbul Vâlisi Nevzat AYAZ Beyefendi, Bakanlıklar ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sayın temsilcileri, tarafımıza tahsis edilen Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nin tâmir ve tefrişini üstlenen hamiyetli iş adamlarımız, Kubbealtı çatısı altında senelerdir berâber hizmet verdiğimiz kıymetli dostlarımız, gösterdikleri büyük gayret ve bağlılıkla müşterek bir gâye etrâfında toplanmanın zevkini bizlere tattıran aziz gençlerimiz, hepinizi hürmetle selâmlıyorum. Hoş geldiniz, sefâ geldiniz. Yeni medresemizin açılışına katıldığınız için teşekkürler ediyor, sizlere hitap etmek üzere sayın Bakanımızı kürsüye dâvet ediyorum efendim.

**T.C. Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Mesut YILMAZ'ın
Köprülü Medresesi'ni açış konuşması :**

Onbeş seneden beri faaliyetini devam ettiren Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, kültür hayâtımızda seçkin bir yer kazanmış ve bilhassa Türk süsleme sanatlarının yeniden ihyâsında çok faydalı hizmetler vermiştir. Onun için bu değerli vakfımızın yeni binâsının açılışı dolayısıyla düzenlenen törene katılmayı zevkli bir görev addettim. Ancak kötü bir tesâdüf eseri aynı saatlere rastlıyan Millî Kültür Vakfımızın bir toplantısı dolayısıyla bu konuşmadan sonra ayrılmak mecbûriyetindeyim. Ama Bakanlığımın Müsteşar Yardımcısı sayın Aytuğ İZAT ve Güzel Sanatlar Genel Müdürümüz sayın Mehmet ÖZEL toplantının sonuna kadar burada kalacaklar ve vakfın bu faydalı çalışmalarına Bakanlık olarak nasıl yardımcı olabileceğimiz konusunda ilgililerle görüşeceklerdir.

Ben, vakıf idârecilerini bu güzel teşebbüslerinden dolayı tebrik ediyorum. Kendilerine başarılar diliyorum. Bu vesîleyle Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nin restorasyonunu üstlenen ve bu güzel eseri bizlere yeniden kazandıran değerli dostum sayın Selim EDES'e teşekkür ediyorum ve hepinize saygılar sunuyorum.

Köprülü Medresesi'nin Açılış Konuşmalarından
İstanbul Vâlisi Sayın Nevzat AYAZ'ın konuşması :

Değerli konuklar, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın çok değerli yöneticileri,

İstanbul ilimizin her zaman iftihar ettiğimiz târihî ve kültürel yapılarından birisini daha bugün Türk kültürünün hizmetine kazandırmış bulunuyoruz. Sâdece şu cadde üzerinde dahî ecdâdımızın, hakikaten hepimizi gururlandıran, son derece değerli kültür eserlerini biz günümüze kadar arzû edilen düzeyde koruyabildiğimizi iddiâ edemiyoruz.

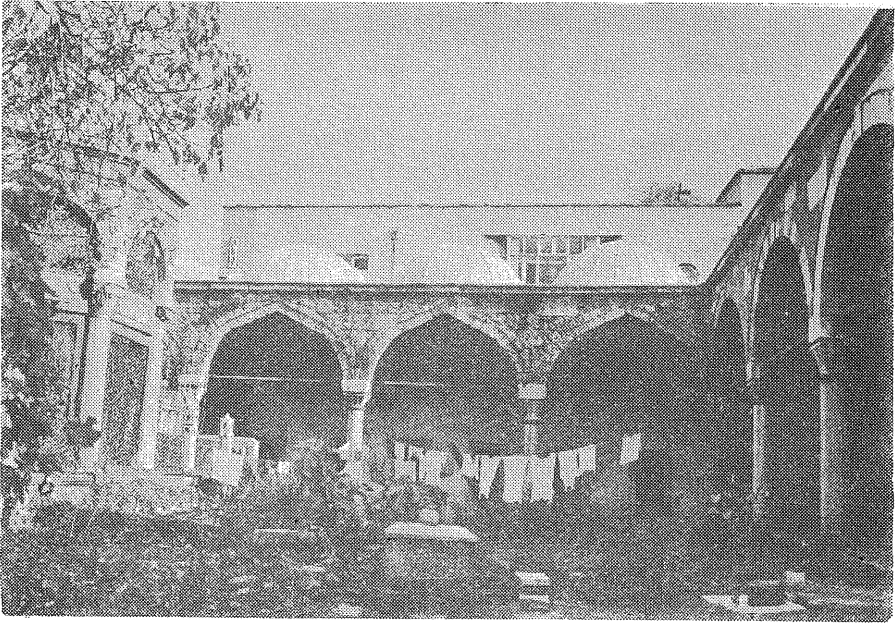
Son yıllarda bu değerli eserlerin, zannediyorum çok daha iyi bir şekilde kıymetlendirilmesi, Türk kültürüne ve sanatına kazandırılması yolunda hepimizi memnun eden, gururlandıran çalışmalar hareketlenmiştir.

Bu çalışmaların birisini de bugün hep birlikte müşâhede etmenin mutluluğunu kazanıyoruz. Bundan bir süre önce bu yerin değerlendirilmesi konusunda Vilâyetimize pek çok mürâcaatlar yapıldı. Biz bu mürâcaatları değerlendirirken Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat

Vakfımızın, amacına uygun istikâmette bu yeri en iyi şekilde değerlendireceğini düşünerek, özellikle bu tahsisin Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'na yapılmasını uygun gördük. Nitekim, bugün bu görüşümüzde haklı olduğumuz da meydana çıkmış bulunuyor.

Eser amacına uygun şekilde, en güzel şekilde değerlendirilmiştir. Ve şimdiden Türk sanatının belli bir dalında yararlı olma çalışmalarına başlanılmıştır. Ümit ediyoruz ki, burada, Türk sanatının en güzel örnekleri verilecektir ve burada, genç yavrularımız yarınlarımıza Türk kültürünü götürecek bir biçimde yetişeceklerdir. Bu yetişmeye Kubbealtı Vakfı, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da en iyi şekilde vesîle olacaktır. Ben de bu eserin kazandırılmasına vesîle olan değerli vakıf yöneticilerini gönülden kutlarken, eserin bu şekliyle meydana gelmesini sağlayan sayın Selim EDES'i gönülden kutluyorum. Kendisine teşekkür ediyorum ve inşaallah karşımızda gördüğümüz, vakfın önünde bulunan türbelerin de benzer şekilde onarımıyla bu çevre daha güzel bir görünüm kazanır ve önümüzdeki yıllarda çok daha güzel bir eser meydana çıkmış olur.

Eserin Türk kültürüne, sanatına ve İstanbulumuza hayırlı olması dileğiyle hepinize saygılar sunuyorum.

Köprülü Medresesi'nin tāmirden önceki hâli.

**Köprülü Medresesi'nin Açılış Konuşmalarından
Selim EDES'in konuşması :**

**Selim Edes Bey'e vakfımızın mütevâzi bir armağanı
Fazlı Ayverdi tarafından verilirken.**

Kıymetli Milletvekilleri, sayın Vâlim, kıymetli misâfirler,

Bu Köprülü Medresesi'nin rölövasyonunda bizim fazla bir katkımız olmadı. Aslında medrese kendi hâlinde zâten ayakta duran, dört başı mâmur bir eserdi. Biz sâdece biraz temizlik yapıp, biraz da elle tutulur hâle getirdik. Bu, bizim için bir huzur ve sevinç kaynağı oldu.

Aslında, rölövasyonu yapmadan evvel, bundan bir buçuk sene evvel bir turistik yatırım yapmak vesîlesiyle merhum AYVERDİ'nin kitapları ile haşır neşir olmuştuk. O kadar çok etki altında kaldık ki, yaptığımız turistik tesisi olduğu gibi ondan esinlenip, kitaplarındaki mîmârî detaylardan faydalanarak bitirdik. Bu da bizim ona küçük bir şükran borcumuzun ödenmesi mâhiyetindedir.

Bu rölövasyonu gerçekleştiren EKSAN firması adına hepinize çok teşekkür ederim.

Köprülü Medresesi'nin Açılış Konuşmalarından
Dr. Âgâh Oktay GÜNER'in konuşması :

Kubbealtı'na unutulmaz hizmetleri geçen mümtaz devlet adamı Dr. Âgâh Oktay Güner Bey dâvetlilere hitâb ederken.

Sayın milletvekillerimiz, sayın Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, sayın Vâlimiz, sayın Vâli Yardımcımız, hanımefendiler, beyefendiler, gazeteci dostlarımız, aziz genç arkadaşlarımız!

Bugün burada Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı'nın yeni çalışma binâsı Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'ne «Hayırlı olsun!» demek için bir araya gelmiş bulunuyoruz. Bu vesileyle KÖPRÜLÜ âilesinin bütün değerli fertlerinden âhirete intikal edenlere, vakfın kurucusu, vakıfta hizmet almış Ekrem Hakkı AYVERDİ Beyefendi'ye, Nihad Sâmî BANARLI Beyefendi'ye ve bütün büyüklere Allah'tan rahmet niyaz ediyorum. Bugün, bu vakfın çatısı altında toplanan inançlı kadronun hizmet aşkı ve mesûliyet şuuru ile yeni bir ürünü, yeni bir oğul balını elde etmesinin bayram günüdür.

Köprülü Medresesi hizmete açılmıştır. Böylece vakfın kuruluş gâyesine uygun hizmet zincirine yeni bir halka eklenmiştir. Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın gâyesi nedir? Aynen şöyle yazılıyor vakıf senedinde:

«İlim, sanat ve mûsikîde Türk milletine has târihten gelen haslet ve değerleri esas tutarak millî tefekkür ve sanatın ilelebet pâyidâr olmasına yardımcı olmak, bu maksadla ilmî ve içtimâî faaliyetlerde bulunmak, gâyesine hizmet verecek müesseseler kurmak, Türk tefekkür ve sanatının işleneceği bir akademi tesis etmek veyâ teessüsüne yardımcı olmak, seminerler, kurslar, geziler, toplantılar, müsâbakalar tertip etmek, yurt dışında ve yurt içinde Türk ilim ve sanatı üzerinde lisans ve lisans üstü çalışma yapanlara yardımda bulunmak vakfın gâyeleri cümlesindendir.»

Vakfın kurucuları bu gâyeye hizmet uğrunda vasiyette bulunmuşlardır. Bu «Vasiyetnâme» aynen şu cümlelerden örülüyor:

«Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı gibi, millî irfan ve sanata hizmeti gâye edinmiş bir müessesenin gelişme ve devâmı için maddî fedâkârlığa duyulan ihtiyaç, mal ve mülkümüzü Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'na devretmeyi bizler için vicdan borcu kılmıştır. Öyle ki, gençliği bağrında toplamakta bulunan bu ocağın mensuplarının zihnî ve rûhî bir düzen içinde yetişmelerine gayretin, ibâdet gibi temiz, mukaddes bir millî vazîfe ve vicdan borcu olduğuna inanmış bulunuyoruz.

Hareket noktamız bu olmakla berâber, her müslümânın fikir ve gönül dağarcığında bulunması gereken bir Hak kelâmı, hayâtımız boyunca bizi, çevremize maddî mânevî imkânlarımızı açık tutmaya sevk etmiştir. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'inde: «*Ve mâ leküm ellâ tünfikû fî sebîlillâhi ve lillâhi mîrasü's-semâvâtî ve'l-arz...*»¹ (Ne oluyor size ki îmân ettikten sonra da Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin bütün mirâsı Allah'ındır.) dediğine göre, O'nun vermiş olduğu mal ve mülkü, gene O'nun kullarının istifâdesine arzilemek, insanoğluna gurur değil, ancak ş ü k ü r vermelidir vesselâm.» diyorlar.

Kendisini ulu bir gâyeye vakfeden insanların ihlâs ve inancıyla bilirlaşmış kelimelerle örülü, millî edebiyâta intikal edecek bir güzelikte bu metin. Demek ki Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın gâyesi ilim, fikir ve sanatta Türk milletine has târihten gelen de-

1 Hadid Sûresi, 10. âyet.

ğerleri esas tutarak nesilleri millî bir düşünce ve sanat merkezi et-râfında toplamaktır. Bu gâyeye erişmek için ilim ve fikirde akademik konferanslar, seminer ve açık oturumlar ve Kubbealtı Sohbetleri, an-ma toplantıları yapılmaktadır. Sanatta Türk süsleme sanatları ve klâsik Türk mûsikîsi faaliyetleri yürütülmektedir. Dilde, Kubbealtı Dil Aka-demisi kurulmuştur. «Misalli Büyük Türk Lûgati» çalışmaları son saf-haya ulaşmak, meyvesini vermek üzeredir. Sosyal sâhada gençlere burslar verilmekte, geziler ve eğlenceler tertiplenmektedir. Ve neşriyâ-tıyla bütün bu faaliyetleri, çeşitli kültür eserleri hâlinde topluyarak Türk milletinin istifâdesine sunmaktadır.

Bildiğiniz gibi Türkiye'de Atatürk'ten sonra ilk şahıs müzesi Yah-yâ Kemal BEYATLI merhum için Ekrem Hakkı AYVERDİ merhumun ve Nihad Sâmî BANARLI cennetmekânın himmetleriyle kurulmuştur.

Karacabey Vakfiyesi'nde:

Yediğin yok olur yedirdiğin kalır
Giydiğin yok olur giydirdiğin kalır

diyen ölçü ve inanç bu vakfın temeli olmuştur.

Ülkemizde bir kültür buhrânını bütün dehşetiyle yaşıyoruz. Şehir toplumuna geçiş, kıymet hükümlerimizi alt üst ediyor. Benliğimizi, millî kültürümüzü ayakta tutabilmek için merhum Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin sarıldığı, sâhiplendiği mîmârî eserlerin harçlarını, muhterem Sâ-miha AYVERDİ Hanımefendi edebiyat sâhasındaki eserleriyle sağla-mıştır. Hakk'ın bu aziz millete hediyesi olan bu iki müstesnâ şahsiyet ve dostları bu vakfa vücut verdiler.

«Paranın harcandığı yere bakınız, kazanılışındaki helâllik derecesi-ni görürsünüz» diyen hikmetle vakıf, mevcut faaliyetlerini yürütecek ve Allah'ın izniyle yarınki çalışmalarına emniyet sağlayacak mal varlığına sâhip oldu.

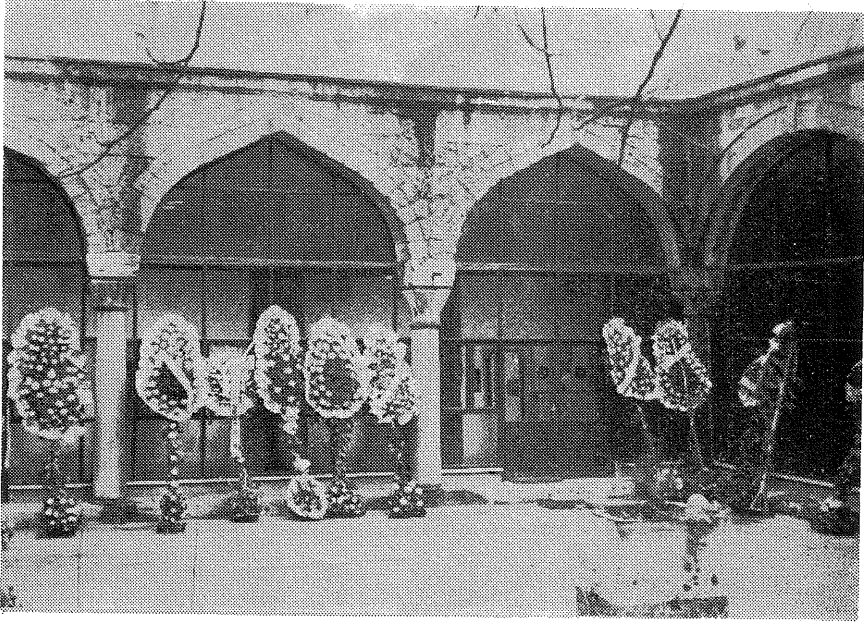
Pek çok vatan âşığı, hizmet âşığı, gönül dostu mal ve mülklerini, servetlerini vakfın yüce gâyesine hizmet aşkıyla bağışladılar. Âhirete göçenleri rahmetle, yaşıyanları uzun ömür niyâzıyla minnet ve şükranla anıyoruz.

Ancak yapılacak daha pek çok hizmet ve pek çok iş var. Vakfın burs hacmini daha büyük rakkamlara ulaştırmak, diğer faaliyetlerinde, “gâye” kısmında söz edilen istikâmetteki çalışmalarında maddî ve mâ-nevî destek olmak lâzımdır.

Vakıfların bünyesinde bu güzelliğe hizmet veren ferâgat ve fazîletli insanlara sâhip olmanın zamanıdır. Onları kendi ölçülerimizde yalnız bırakmamalıyız.

Hepinize teşriflerinizden dolayı teşekkür ediyorum. Ekrem Hakkı AYVERDİ büyüğümüzün açtığı hizmet bayrağını vakarla, haysiyetle, bir Türk hanımına yakışan asâletle yeni hizmet ufuklarına, gece gündüz demeden, yorulmak bilmeyen bir gayretle ulaştıran İlhan AYVERDİ Hanımefendi'yi ve değerli mesâî arkadaşlarını huzurlarınızda hürmetle selâmlıyor, hepinize saygılar ve yeni vakıf çatılarının altında yeni güzelliklere, yeni hizmetlerle ulaşmayı nasib etmesini Allah'tan niyaz ediyorum.

Teşekkür ederim efendim.

Medrese'nin tāmirden sonra iç avludan bir görünüşü.

**Köprülü Medresesi'nin Açılış Konuşmalarından
Fazlı AYVERDİ'nin konuşması :**

Dr. Fazlı Ayverdi Beyefendi.

Sayın Milletvekilleri, Sayın Müsteşar, hanımefendiler, beyefendiler, Bendeniz, bir çoklarınız tarafından belki ismi bilinip cismi şimdiye kadar pek görülmemiş, rahmetli Ekrem Hakkı AYVERDİ Bey'in hayatta kalan tek oğluyum.

Böyle bir babanın oğlu olmak herkese muhakkak ki nasip olmaz. Bunun bilinci içindeyim. Fakat şimdiye kadarki işlerim, çalışmalarım ve diğer sebeplerden pek ön plâna çıkamadım ve kendimi sizlere tanıtmadım. Bu demek değildir ki, bu çok değerli ve milletimize, ülkemize, insanlarımıza yararlı hizmetleri bilmiyordum, görmüyordum, takip etmiyordum. Hepsini gâyet iyi biliyorum, tâkip ediyorum ve Allah inşallah kısmet eder ömür de verirse bundan sonra babamın başlatmış olduğu bu değerli esere, kendi bilgim, imkânlarım ölçüsünde katılma-ya, onu devam ettirmeye gayret edeceğim.

Şimdiye kadar çok değerli hizmet veren, bu vakfın kurulmasına, ayakta durmasına, yaşamasına emek veren bütün dostlarımıza huzû-

runuzda teşekkür etmek siterim. Sağ olsunlar, var olsunlar. Bundan sonra da el birliğiyle inşaallah bu vakfımızı ilelebet yaşatacak imkânları sağlamaya çalışırız.

Bu vesileden istifâde ederek Köprülü Medresesi'nin vakfa tahsîsinde, başta Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Vâliliği dâhil olmak üzere hizmeti geçmiş müessese ve kişilere teşekkürlerimi arz ederim. Bilhassa Selim EDES Beyefendi'ye bu vakfın burada faaliyetine devam etmesi için yapmış olduğu katkılardan dolayı da ayrıca şükranlarımı sunar, hepinizi hürmetle selâmlarım efendim.

Konuşmaları dinleyen dâvetlilerden bir grup.

Köprülü Medresesi'nin Açış Konuşmalarından
Yük. Mim. Dr. Aydın YÜKSEL'in konuşması :

Muhterem misâfirlerimiz,

Şu anda içinde toplanmış olduğumuz yapı, nice devletlilerden bir ulu vezîrin vakfıdır. "Yediğin yok olur, yedirdiğin kalır, giydiğin yok olur, giydirdiğin kalır" düstûrunu başında taç yapmış ve Allah'ın kendisine verdiği malı yine Allah'ın kullarının istifâdesine açmıştır.

Bu devletli, bu ulu vezir, hepinizin bildiği Köprülü Mehmed Paşa'dır. Burada onun hayâtından bahsetmek târihçilere düşer. Ancak şu kadarını hatırlamamak da Hakk'a bühtan ve kadir bilmezlik olur: O da devletin her köşesinde kurduğu vakıfların azametidir. Bir söz vardır: Bir malın nereden geldiğini bilmek istersen nereye sarf edildiğine bak. İşte, bugün gördüğünüz bu manzara, bu sözün açık ifâdesidir, zannedirim.

Şahsiyetinden ve hayâtından kısaca bahsetmek gerekirse 1656'da 80 yaşlarında vezîr-i âzam olan Köprülü Mehmed Paşa, 5 yıllık sadâretini devletin içinde bulunduğu gâileyi bertaraf etmekle geçirmiştir. Aslen Arnavut'tur. Bugün ismini ondan alan Vezirköprü'de yetiştiğinden, Köprülü lâkabıyla anılmıştır. Sipahilikle taşra çıktıktan sonra sadr-ı

âzamlığına kadar sancak beyliği, cebecibaşılık, tophâne nâzırlığı, beylerbeylik yaptı. Daha sonra da Vâlide Sultan Kethüdâsı ve Kubbevezîri oldu. Devletin buhranlı bir devresiydi. Nihâyet «şöhretten de, servetten de baş çekmiş» bir ihlâslı adamın, azmini, cesâret, nâmus ve iktidârını iyi bildiği bu ihtiyar vezirin başa geçmesi için hayâtını ortaya koyduğunu görüyoruz. Bu teşebbüsün netîcesinde Yedikule zindanına ve Kıbrıs'a sürülen bu hamiyet ve cesâret sâhibi zat, Vâlide Turhan Sultan Kethüdâsı Mimarbaşı Kasım Ağa'dır.

Târihler, Köprülü'nün Vâlide Sultan'la görüşmek üzere saraya giderken giydiği kürkü dahî iğreti aldığını, her türlü pâyeye tok ve müstağni bir şekilde mukâbil şartlar ileri sürdüğünü söyler. Bu şart ise, mevkîinde istiklâl ile hareket etmektir.

Yine târihler, «Eğerci nâhâk yere çok adam katleyledi, lâkin Anadolu vilâyetlerini eşkiyâ zümresinden ve reâyâyâ musallat olan zâlimlerden bir hoş pâk eyledi» der. Hele kendi yerine geçmek isteyen Ankebud Ahmed Paşa'yı öldürtmek isteyen pâdişâha karşı durması ve «Ben ancak rüşvetçi, zorba ve zâlimleri öldürtürüm. Ahmet Paşa kulun nâmuslu bir vezirdir.» demesi, bu ihtiyar devletlinin şahsî menfaat ve nefret peşinde koşmamasına, kütle menfaatini her şeyden üstün tutmasına apaçık bir delildir. Fakat kılıcından hak için kan damlayan bu devlet adamının devri kapandığı zaman idâreye ve hazîneye kudret, askere itaat ve halka da emniyet devri açılmış olduğu şüpheden vârestedir.

1661'de vefat ettiği zaman ise yerinde oğlu Fâzıl Ahmet Paşa'yı görmekteyiz. Nâşi Edirne'den alınarak şu üstü açık hazîneye gömülmüş ve ondan sonra âilesinden daha niceleri burada karar kılmışlardır:

Oğlu ilim ve irfan sâhibi Sadr-ı âzam Fâzıl Ahmed Paşa, Köprülü-zâde Mustafa Paşa, annesi Ayşe Hanım ve nice Köprülüzâdeler Ve nihâyet büyük âlim Mehmed Fuat Köprülü.

Paşa'nın vakıflarından şu içinde bulunduğumuz esere âit vakfiye 1659 târihlidir. 1661 târihli olan bir diğer vakfiyesine göre medrese, Darü'l hadîs olarak 10 hücreli yaptırılmıştır. Bugün mescid olarak kullanılan yapı ise Dârü'l kurra'dır. Yanındaki çeşmeden ve bugün mevcut olmayan sebilden de bahsedilmektedir. Kabristan sırasında altlı üstlü altışar dükkân ve oda, iki boyahâne, karşısında bir bakkal dükkânı, kapı sırasında ise bugün hâlâ mevcut olan biri ocaksız dört dükkân zikredilmektedir.

Medrese'nin yol tarafındaki 10'uncu odasının ve karşısındaki hamamın yarısı kesilmiştir. Bu kesme ameliyesinin târihini tam tesbit et-

mek mümkün olmadı ise de, 1874'den önce olduğunu zannediyoruz. Zirâ 1880'lerden önce yapılan bir haritada bu durum vâzıhtır. Mescidin iki kapısı vardır. Caddeye bakan kapısının kitâbesi 1290/1873 târihlidir. Ve gariptir ki, hattatı da o zaman mütevellî olan bir başka Köprülüzâdedir: Sâmî Efendi çırağı Köprülüzâde Mehmed Ahrar imzâsı hem kapıda hem de câmûn içindeki cihâr yâr-ı güzîn levhalarında mevcuttur.

Köprülü'nün vakıflarının devletin her tarafına yayıldığını göstermek bakımından şu listeyi görmek icab eder:

- Çanakkale istihkâmlarının yeniden inşâsı,
- Bozcaada'da: Câmi, mektep, han, hamam, 34 oda, 84 dükkân, 9 değirmen, bir ahır, bir fırın, bir kuyu.
- Yalova'da: Câmi, mektep, 30 dükkân, 9 değirmen, Keres Nehri üzerinde köprü.
- Varat'da: Câmi, mektep, medrese.
- Arat'da: Câmi, mektep, imâret, han.
- Turhal'da: Han.
- Vezirköprü'de: Çeşme, namazgâh.
- Lefke'de: Câmi, mektep, han.
- Şam'da: Câmi, mescit, mektep, han, bir kale.
- Rudnik'de: Câmi, mektep.
- Gümüşhacıköy'de: Câmi, mektep, han.
- Tarklı (Bolu'da): Câmi ve mektep.
- Köprü'de (Yugoslavya): Ahşap köprü.
- İhtiman'da: Hamam ve çeşme.
- İstanbul'da: Şu anda içinde bulunduğumuz Köprülü Mehmet Paşa Dârü'l - hadis ve Dârü'l - kurrası, çeşmesi, sebili.

Toplam olarak 9 cami, 9 mektep, iki medrese, iki hamam, ki köprü yaptırmış, köyler vakfetmiştir.

1911'lerdeki bir raporda üçü dışında 29 talebesi bulunan, rutûbetli, tâmire muhtaç ve helâlarının umûma açık oluşundan bahsedilmektedir. 1915'te ise yangın felâketzedeleri tarafından işgâl edildiğini görmekteyiz. Bu târihlerden sonra, zaman zaman tâmir görmüş, depo olarak kullanılmıştır. Merkezî bir yerde, böyle bir hacime sâhip yapının bu kadar ihmâl edilmesi anlaşılır şey değildir. Eski harap hâlini gösteren resimler mevcuttur. O hâlini bilenlerin bu büyük değişikliğin sebebi olan zevâtı şükranla anacaklarına eminiz. Yeri gelmişken binânın yol cephesinin ve kabristanın da tâmire muhtaç olduğunu belirtmeliyiz. Binânın yol cephesinin sıvaları dökülmektedir. Bu tâmir sırasında oraya

hiç dokunulmamıştır. Dileğimiz, vakıfların veyâ bir âli himmet sâhibinin vaziyete el koymasıdır. Zîrâ bu cephenin harâbiyeti gelenleri dîlhûn eylemektedir.

Yine giriş kapısı ve saçağı da tâmire muhtaçtır. Her iki tarafın tizlikle ele alınması gerekmektedir. Ayrıca bugün kuru olan zarîf çeşmenin de akıtılır hâle gelmesi, ihyâ edilmesi gerekmektedir.

Binâımız bu hâliyle oturulur duruma getirilmiştir. Bunun için gayret sarfeden kuruluş ve şahıslara alenen müteşekkîrîz. (ESKA Başkanı Selim Edes ve Ali Üstâz Beyler'e, EKSAN'ın müdürü Kayhan Uyaroğlu ile Nezihi Karahasan ve Çetin Tosun beyleri de şükranla zikretmeden geçemeyiz.)

Binânın kubbelerinin kursunları çok evvelden yok olmuştur. Bugün beton sîva ile kaplanmış, aradaki çatlaklar şerbetlenerek kapatılmıştır. Kursun kaplama mâliyeti ise 15 milyon gibi bir rakam olarak karşımıza çıkmaktadır ki, yine bir himmet sâhibini gözlemekteyiz. Binâyı oturulur ve kullanılır hâle getirebilmek için revak camekânla kaplanmış, arka avluda evvelce çamaşırhâne olan yere kalorifer tesisâtı yapılmış, altı adet olan helâlardan ikisi iptal edilerek kömürlüğe çevrilmiştir. Diğer ikisi müstahdemîn banyo ve helâsı, mutfak bölümü olarak düzenlenmiş, kalan ikisi ise memurlara ayrılmıştır. Bu arka avluya bitişik olan odaya ahşaptan bir asma kat yapılarak müstahdem için ayrılmıştır. İptidâî bir işçiliğe sâhip olan yapıda korunmaya değer orijinal bir şey bulunmamaktadır. Sâdece avluda iki parça olarak gördüğümüz ve Köprülü Mehmed Paşa'nın adı geçen 1072 târîhli kitâbe set duvarı içinden çıkarılmıştır. Ortadaki kuyu muhâfaza edilmiş, hemen onun yanındaki Silâhdâr-ı Hazret-i Şehriyâri Mehmed Emin Ağa'nın vakfı olan su hazinesi ortaya konarak bir şadırvan hâline getirilmiştir. Avlu temizlik endîşesiyle sun'î taşla kaplanmıştır.

Bu hâliyle binâ tekrar asıl kuruluş gâyesi olan irfan ocağı olarak kullanılmaya başlanmıştır ki, Köprülü Mehmed Paşa'nın bu hayrâtını vakfederken nasıl hâlis bir niyet sâhibi olduğu gözler önüne serilmektedir.

Hepinizi hürmetle selâmlarım, efendim.

**Köprülü Medresesi'nin
Açılış Konuşmalarından
İnci Ayan BİROL'un konuşması :**

Sayın Milletvekilleri, Sayın Vâlimiz, ve muhterem misâfirlerimiz; Kubbealtı Nakışhânesi adına hepinizi saygıyla selâmlar, teşrifinizden dolayı teşekkür ederim. Hoş geldiniz.

Nakışhânemiz, Yük. Mim. Müh. Ekrem Hakkı AYVERDİ Beyefendi'nin sağladığı imkânlarla, Prof. Dr. Süheyl ÜNVER ve talebeleri tarafından 1971 senesinde faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra devrin müstesnâ sanatkârlarından ve bu sâhada yegâne otorite olan Prof. Dr. Muhsin DEMİRONAT, Rikkat KUNT hocalarımızın önderliğinde çalışmalarını günümüze kadar sürdürmüştür. Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olan bu muhterem büyüklerimizi huzûrunuzda bir kere daha şükranla yâd etmek isterim. Ruhları şâd olsun.

Şüphesiz cehâlet inkârın yegâne sebebidir. İnsan oğlu bilmediği, tanımadığı, sevmediği şeyi benimseyemez. Ona sâhip çıkamaz. Uzun seneler Millî Eğitim politikamızın dikkat ve alâka sâhası dışında kalarak ihmâle uğramış, küçümsenmiş olan bu millî sanat dalı hattat Necmeddin OKYAY, Prof. Süheyl ÜNVER, Prof. Muhsin DEMİRONAT, Feyzullah DAYIGİL, Rikkat KUNT, Ekrem Hakkı AYVERDİ ve bu

şahıslar gibi nice kadirşinas sanatkârların şahsî gayret ve fedâkârâne hizmetleri sâyesinde yok olmaktan kurtulmuş, ayakta kalabilmiştir.

Son senelerde devletimizin Klâsik Türk Süsleme Sanatı'na gösterdiği samîmî alâka ve üniversite çatıları altında Geleneksel Türk El Sanatları Bölümlerinin açılması memnun edici bir gelişmedir. Fakat bu teşebbüsün en mühim eksiği sanatı öğretecek, gerçekten ehil bir kadronun yetersiz olmasıdır.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı imkânları nisbetinde onbeş yıldan beri, bir yandan meraklı ve istîdatlı kişilere sanatı öğretirken, diğer yandan da yüksek öğretim kurumlarına bu konuda destek olmaktadır. Meselâ hâlen Nakışhâne hocalarından Çiçek DERMAN, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak Tezhib derslerini tek başına yürütmektedir. Bugün huzûrunuzda sertifika alacak talebelerimizden Gülnur DURAN, İlahiyat Fakültesi Tezhib derslerine hoca tâyin edilmiştir, ve aynı zamanda Marmara Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak da yeni görevine başlamak üzeredir. Edirne'deki üniversiteden de Tezhib dersleri için yetişmiş eleman istenmektedir. Bu arada özel atölyelerinde çalışan talebelerimiz de mevcuttur.

Derslerimiz, araştırmalar netîcesi elde edilen bir metod ve program çerçevesinde yürütülmektedir ve çalışmalar sene sonu sergimizde teşhir edilir.

Bunlara paralel olarak konuyla ilgili tetkik gezileri, konferanslar ve seminerler de düzenlenmektedir. Aynı zamanda duyulan ihtiyaç ve talep üzerine bir «Tezhib Ders Kitabı ve Örnek Albümü» hazırlama gayreti içindeyiz. Fakat şüphesiz mâzîsi Uygur Türkleri'ne kadar uzanan ve bir millî karakter kazanmış olan bu sanat için yapılan çalışmalar, yapılması gerekenler yanında yetersizdir. Bunun idrâki içinde bulunan vakıf mensupları, resmî kuruluş ve hamiyetli kimselerin maddî - mânevî desteği ile faaliyet sâhasını genişletmek arzûsundadır. Çünkü inanıyoruz ki bir zamanlar ilmi, ahlâkî, adâleti, tekniği, sanatı ile de yüksek bir kültür seviyesine ulaşmış, insanlığa örnek ve önder olmuş bir milletin vârisleri olarak kendimizi yeniden tanımak, elimizde kalan mirâsa sâhip çıkmakla mümkündür. Bir millet ancak bu sûretle şahsiyetini ve varlığını muhâfaza edebilir. Ve yine aynı sûretle özlenen kültür seviyesine tekrar ulaşabilir. Türk'ün dünyâ sahnesinde başarılı olabilmesi, ilk önce gerçekten Türk olmasına bağlıdır.

Bizlere, vatan sevgisinin îmandan geldiğini, halka hizmetin hakîkatte Hakk'a hizmet olduğunu öğreten, milletin menfaatini dâimâ ön

plânda tutan; çalışmalarındaki ciddiyet, sebat ve fedâkârlıklarla bizzat örnek ve önder insan olan muhterem büyüklerimize milletçe şükran borçlarımız pek çoktur.

Bu vesîleyle Köprülü Medresesi'ni Kubbealtı Vakfı faaliyetleri için veren Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, bu medreseyi harap halden bu hâle getiren başta İlhan AYVERDİ Hanımefendi ve Yük. Mim. Aydın YÜKSEL Bey olmak üzere bütün vakıf mensuplarına, her türlü maddî yardımını esirgemeyen Selim EDES Beyefendi'ye ve dinleme sabrını gösteren siz muhterem misâfirlerimize tekrar teşekkür eder, saygılarımı sunarım efendim.

★
★ ★

Köprülü Medresesi'nde, Nakışhâne'nin ilk çalışması.

Bugüne kadar Türk süsleme sanatlarından yalnız Tezhib ile uğraşan nakışhâne, bundan sonraki faaliyetlerini Hat ve Nakkaşlık sâhalarına da teşmil edecektir.

ŞEFKAT

Hayri BİLECİK

Çocuklarımızdan pek çoğu; hırçın, yaramaz, kaba, küfürbaz ve geçimsiz. Ne oturup kalkmayı, ne konuşmayı, ne de dinlemeyi biliyorlar. El öpenler yok gibi... Bâzıları; dikkatsiz, tertipsiz... Bâzıları; asil heyecan ve duygulardan mahrum kaldıkları için seviyesiz. Allah'ı, peygamberi, haramı, helâli tanıyanlar ise gün geçtikçe azalıyor.

Peki ya büyükler, yetişkinler... Sanki bizler, çocuklarımızdan çok mu farklıyız!.. Keşke, elbette farklıyız, diyebilseydik. Ve keşke; yavrularımıza bu kadar yüklenmek niye?.. Onlar daha çocuktur, büyüdükleri zaman hepimizi utandırırılar, görüşünü benimseyenler kadar iyimser olabilseydik.

Olamıyoruz, çünkü tabii kânundur; kavak büyürse büyük kavak, kuş büyürse büyük kuş olur. Ancak insandır ki; büyüyünce büyük adam, büyük insan vasfını kazanır.

O hâlde çocuklarımızı, en küçük yaşlarından hattâ doğumlarından itibâren insânî değerlerimizle besleyelim ki; onlar, serpilip geliştikçe insanlıkları da büyüsün. Aksi takdirde, fıtrat-ı islâm üzere doğan ve ilâhi birer emânet olarak himâyemize tevdi edilen mâsum yavrularımızın kötü, kaba ve çirkin davranışlarından biz mes'ul olmaz mıyız!..

*
* *

Çocuklarımıza insan olma yolunda yapılacak ilk ve en büyük yardım, onlara ŞEFKAT göstermektir. Buna kimsenin itirâzı olmaz, zannedirim.

Evet ama, şefkat nedir? Ölçüsü ve sınırları var mıdır? Kendimizi, şefkatli olduğumuza inandırmak yerine, önce bu soruların cevaplarını bulup onlar üzerinde ittifak etmemiz icap etmez mi?

Arapçadan dilimize ŞEFKAT söyleyişi ile geçen bu kelimenin asıl telâffuzu, ŞEFEKA'dır. Arapçada ŞEFEKA : Akıl ve dinin beğenip tasvip etmediği hareket ve davranışlardan herhangi birini (KERİHE), benimsemesinden korkulan bir kimseyi esirgeyip ona; muhabbet, rikkât ve merhametle muâmele etmek, demektir.¹ Ayrıca, ŞEFEKA'nın türediği kök olan ve Türkçemize ŞAFAK söyleyişi ile geçen ŞEFAK kelimesi Arapçada; bir kimsenin, öğüt ve nasihat vererek yol gösterdiği kişinin ıslâhı için gereken hırs ve gayreti göstermesi, mânâsına da kullanılmıştır.²

Buna göre, küçüklerine şefkat göstermekle mükellef olan bir insanın; önce kerihelerden, yâni, akıl ve dinin tasvip etmediği hareket ve davranışlardan kurtulması, sonra da onlara ettiği nasihatların icabınca yaşaması gerekmez mi?

Bizim kültürümüzde şefkat; büyüklerin asli vazifesi, küçüklerin ise en tabii hakkı olarak değerlendirilmiş ve ancak, yurtdaki şartları yerine getirerek birer muhabbet pınarı hâline gelen zarif insanlar, gerçek şefkate sâhip oldukları için, MÜŞFİK ve ŞEFİK sıfatlarına lâyık görülmüşlerdir.

Fakat, bütün bu değerlerimizin menbaı olan sevgiye menfaat bulaştırdığımızdan beri, şefkate karşılık olarak uydurduğumuz ne idüğü belirsiz «Sevecenlik» ile, bu müstesnâ kelimenin önce mânâsını, sonra da «Şevkat» söyleyişiyle o güzelim telâffuzunu katletmişiz. Ve neticede yavrularımız, kendilerine ana sütü kadar gerekli olan gerçek sevgi ve şefkatten nasiplerini alamaz hâle gelmişler.

Öyle ki kimimiz; çocuklarımıza parlak bir istikbal hazırlayalım derken, onların körpeçik beyinlerini haddinden fazla yüklemiş ve sevgiye, şefkate kanmamış gönüllerini menfaat, kin, kıskançlık, kendini beğenme gibi ihtiraslarla karartmışız.

1 «... Bir kimseye bir kerîhe hulûlünden havf ve hazer ederek onu, esirgeyip mihr ü rikkât eylemek.» Kamus Trc., Şefak ve Şefeka maddeleri.

2 «... Pend ve nush eden kimse, nasihat verdiği adamın ıslâhı bâbında hırs ve ikdâm eylemek..» Kamus Trc., Şefak ve Şefeka maddeleri.

Çocuklarını, küçücük yaşlarından itibaren böylesine zorlu bir yarışın içine sokanlar; acabâ, evlâtları pahâsına, sâdece kendi gurur ve ihtiraslarını tatmin ettiklerinin ne zaman farkına varacaklar?

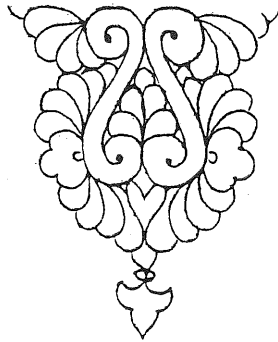
Kimimiz, âilevi veyâ maddî sıkıntılarımızı bahâne ederek yavrularımızdan kopmuş ve onları; sevgisizliğin, şefkatsizliğin karanlığına gömmüşüz.

Kimimiz; o nûrânî varlıkları, birer hayat sigortası gibi düşünmüş ve en ağır işlere koşmuşuz.

Kimimiz; ben yapamadım onlar yapsın, düşüncesiyle mâsum yavrularımızı alabildiğine şımartmış ve küçüğünü sevmez, büyüğünü saymaz bir hâle getirmişiz.

Çocuklarımız saygısız. Doğru ama, saygısızlığın sebeplerinden biri de şefkatsizlik değil mi? Din, dil, târîh, örf ve âdetler gibi, milli - mânevi değerlerimiz yanında çocuklarımızı, en tabii hakları olan şefkatten de böylesine mahrum bırakırsak, onlardan şikâyete hakkımız olur mu!..

Şâyet, çocuklarımıza güvenmek ve onlardan saygı görmek istiyorsak, her şeyden önce, yavrularımıza hakikî mânâda şefkat gösteren müşfik birer örnek olalım. Ancak o zaman, hak edeceğimiz saygıyı görür ve evlât yetiştirmenin gerçek sevincini yaşarız.

ÂKİF'İN VATAN ANLAYIŞI

Bekir ÖZTÜRK*

Safahat'ı okuyan herkes **Mehmet Âkif Ersoy**'un cemiyetçi bir şâir olduğunu teslim eder. Sosyal meselelerle uğraşan, milletin problemlerini benliğinde ve rûhunda duyan şâirlere **millî şâir, vatan şâiri** ismi verilir. Mehmet Âkif Ersoy, bu ünvanı hak etmiş bir şâirimizdir. Tabiatıyla her sosyal meseleyi ele alan şâir, millî şâir olamaz. Ancak eserlerini toplumun ortak dâvâsına hasreden, milletine birlik ve berâberlik rûhu aşıl原因; kurtuluş, ilerleme, yükselme azmi ve imânı veren şâirler ancak millî şâir yâhut vatan şâiri adını almaya hak kazanır.

Mehmet Âkif Ersoy çok yönlü bir şâirimizdir. Âkif'in hangi cephesi incelenirse incelensin, karşımıza realist ve idealist bir insan tipi çıkar. Bu yazımızda şâirimizin vatancılığı üzerinde durulacak, bu iki görüş açısından ele alınıp tetkik edilecektir.

Konuya ışık tutması bakımından şâirimizin edebiyat hakkındaki görüşlerini zihretmeyi faydalı görmekteyim :

«Şiir için, edebiyat için çerez diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lâkin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten evvel yiyecek giyecek lâzım.»

«Bir de, biz edebiyâtın vatanı olduğuna iman edenlerdeniz. O sebepten hiçbir memleketin edebiyâtını memleketimize mal etmek istemeyiz. Eserlerimiz kaba olacak, saba olacak, lâkin yerli malı olacak. Hiçbir taraftan başka memleket mahsulü ol-

* Müellif, S. Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Görevlisi'dir.

duğunu gösterir damgası bulunmayacak. Bir de az çok fayda temin edecek.» (Ahmet Kabaklı; Âkif Ersoy, Toker Yayınları, İst. 1970 s. 82).

Âkif'in bu realist edebiyat telâkkisinin esâsını müşâhede ve hakikat teşkil eder. Bu anlayışını şöyle açıklar :

«Hayır, hayâl ile yoktur benim alış verişim,
İnan ki : Her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek,
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.»

Bu görüşlerin ışığında Âkif'in şiirlerine baktığımızda, vatanın değişik şekillerde anlatıldığını görürüz. Şiirlerinde mâziye büyük bir hasret ve özlem duyulur. İmparatorluğun gittikçe çökmesi sonucu elden çıkan ve küçülen vatan toprakları için göz yaşı dökülür; hüznün ve elem her mısırda feryad şeklinde ortaya konulur. Gelecek için ümit ve iman dile gelir; kurtuluş için mücadele azmi gönüllere kazınır.

Oğuz Kağan Destanı'nda Türk'ün dünyâ hâkimiyeti :

«Takı taluy takı müren
Kün tuğ bol-gıl kök kurıkan»

mısrâlarıyla anlatılır. Bugünkü dille «Başka denizlere, başka ırmaqlara varalım. Yurdumuzu öyle genişletelim ki, gök kubbesi bu yurdun üstünde bir çadır, güneş de bu çadırın tepesinde bir bayrak olsun.» Bu gâye, değişik târihlerde günümüze kadar 120 devlet kurmuş olan Türk milletinin hep hedefi olmuştur.

Bu hâkimiyet fikri, Osmanlılar'da «Kızılalma» adını alır. Nitekim üç kıtaya hükmeden imparatorluğun toprak genişliği Kânûni Sultan Süleyman devrinde ondört milyon km. kare'nin üzerine çıkmıştır. Fakat Karlofça Antlaşması (1699) ile ilk toprak kaybı başlamış, sonraki asırlarda bu felâketin önüne bir türlü geçilememiştir. Âkif'in çocukluk ve gençlik çağında ise Türk - Rus Savaşı (1877 - 78), Balkan Savaşı (1912), Birinci Cihan Savaşı (1914 - 1918) gibi büyük hâdiseler olmuştur. Bu olayların akabinde asırlardır hükmettiğimiz topraklardan çekilmek mecbûriyetinde kaldık. Âkif, şiirlerinde bu son dönemin kayıplarını anlatır.

1912 târihinde başlayan Balkan harbiyle dört yüz yıldır hükmettiğimiz toprakların elimizden çıkışını «İssız Yurt» isimli şiirinde dile getiren Âkif, vatanın parçalandığını, her yerin mezar olduğunu, ziyâretçilerden mahrum kalan mezarların durumunu şöyle dile getirir :

«Geçenler varsa İslâm'ın şu çığnenmiş diyârından;
Şu yüz binlerce yurdun kanlı, zâirsiz mezarından.»

Şâirimizin gözünde mâzî, bütün haşmetiyle canlanır. Mutlu ve müreffeh günler hatırlanır; o günleri yâdetmekten kendini alamaz :

«Bu ıssız âşinâlar, bir zaman gâyet muazzezdi.
Bu damlar baykuş seslerinden çın çın ötmezdi!»

Acı fakat gerçek hakikatle yüz yüze gelen Mehmet Âkif, hilâl - haç mücâdelesini hatırlar :

«Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti...
Öyle bir gitti ki hem; bir daha gelmez ebedi!
Ne olurdun bunu kalkıp da göreydin acaba?
“MEŞHED”in beynine haç saplanacak mıydı, baba!»

Balkan topraklarını, hâkimiyetimiz altındaki çeşitli din ve ırklara mensup kavimlerin başta Ruslar olmak üzere Batılı devletlerin teşvik ve kışkırtmalarıyla başlayan isyanlar sonunda kaybettik. Âkif bu durumu :

«Karadağ haydudu, Sırp eşeği, Bulgar yılanı,
Sonra Yunan iti, çepçevre kuşatsın vatânı...
Târümâr eyleyiversin de bütün ordumuzu,
Bizi kovsun, elimizden alarak yurdumuzu...»

mısrâlarındaki öfke ve kinle anlatır. Fakat ıztırâbı bir türlü dinmez. Teselliyi geçmişte arar. Mâzî, gözünde canlanır. Karışık duygular mısralara akseder :

«Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...
Sen misin, yoksa hayâlin mi? Vefâsız KOSOVA!
Hani binlerce mefâhirdi senin her adımın?
Hani sinende yarıp geçtiği yol «YILDIRIM»ın?

Hani asker? Hani kalbinde yatan Şah-ı şehid?
 Ah o kurban-ı zafer nerde bugün? Nerde o iyd?
 Söyle, MEŞHED, öpeyim secde edip toprağını:
 Yok mudur sende MURAD'ın iki üç damla kanı?»

Süleyman Nazif : «Türk'ün kanını koklamış ve öpmüş olan her toprağın rûhu, benim rûhumun içindedir. O, başka devletin haritasının yalnız adını taşır; o da ağılıyarak ve inliyerek» der. Bu ağlama ve inlemeyi Âkif şiirlerinde tablolar hâlinde sergiler :

«Yoklarım taşları, toprakları : izler kan izi;
 Yurdumun kan kusuyor mosmor uzanmış denizi!
 Tüter üç beş baca kalmış... O da seyrek seyrek...
 Âşinâ bir yuva olsun seçebilsem, diyerek,
 Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını;
 Sarar âfâkımı binlerce sıcak kül yığını.

Memleketin durumu perişan, her sâhada sefâlet var. Bu sefâletle gelen bir sürü problem mevcuttur. Nüfus azalmış, Türk'ün yurdu virâneye dönmüştür :

«Ne o göm-gök dereler var, ne o zümrüt dağlar
 Ne o çıldırmış ekinler, ne o coşkun bağlar,
 Şimdi kızgın günün altında pinekler, bekler
 Sâde yalçın kayalar, sâde ıpıssız çöller,
 Yurdu baştan başa virâneye dönmüş Türk'ün;
 Dünkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün.
 Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık,
 Yolcu haykırsa da, baykuş gibi çığlık çığlık.
 «Bu diyârın hani sâhipleri?» dersin, cinler,
 «Hani sâhipleri?» der karşiki dağdan bu sefer!»

Yazarı, vatanın parçalanması bir yandan yaralar ve kan ağlatırken, diğer yandan memleketteki felâketler derin ıztıraplara sürükler, çâresiz kalan şâir, kendini memlekette garib ve yabancı görmeye başlar. Bu ezikliği vatana seslenerek gidermeye çalışır :

«Vefâsız yurd! Öz evlâdın için olsun, vefâ yok mu?
Neden kalbin kabarmış? Bir ocaktan bir ziyâ yok mu?
İlâhi! Kimsesizlikten bunaldım, âşinâ yok mu?
Vatansız, hânûmânsız bir garibim, mültecâ yok mu?
Bütün yokluk mu her yer? Bâri bir “yok” der sedâ yok mu?»

Mehmet Âkif bu perişan ruh hâli içindeyken, imparatorluğun çöküşünü görüyor. Bu felâketi bir insanın taşıyamıyacağını haykırıyor :

«Gitme ey yolcu, berâber oturup ağlaşalım.
Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım!»

Bu feryâdları gök boşluğuna salarken, gözü o güzel vatan topraklarındaki tüyler ürpertici manzaralarla karşılaşınca, kendini suçlu görür, ve :

«Ah! Karşıma vatan nâmına bir kabristan,
Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?»

Balkan Savaşı'nın arkasından Birinci Cihan Savaşı başlar. Aynı felâketler devam etmektedir. Şâir «Âsım»da Köse İmam ile bu savaşın ne zaman biteceğini tartışır ve şu kesin kanâate ulaşır :

«— Hoca keşfet bakayım, şimdi bu harbin sonunu,
— Cnu Allah bilir ammâ, acabâ var mı sonu?
— Ne demek? Nâ-mütenâhi mi bu? Elbette biter;
— Aklım ermezse de evlâd, bu işin bitmesine iki şeyden biri lâzım...

— O nedir?

— Dinlesene...

İngiliz yok mu o hâin ya doyup patlamalı; Yâhut aç kalma-
lıdır...

Yoksa bizim fal kapalı yâni.»

Görüldüğü gibi Mehmet Âkif olaylara sâdece hissi olarak yaklaşmıyor. Akıl dâimâ kendisine rehberdir. Olaylar zaman zaman hissi davranışı ön plâna geçirir. Birinci Dünyâ Savaşı'ndaki şu olayda olduğu gibi. 1917 yılında Türk ordusu Filistin'-de İngiliz Generali Allenby'e târihimizde ender rastlanır bir

şekilde yenilir. Allenby ordusuyla Hristiyanların kiblegâhı ve kâbesi durumundaki Kudüs'e doğru yürür. Şehire yaklaşınca hürmeten atından iner; çizmelerini de çıkarır. Yalınayak Kudüs'e girer. Askerî bildiriği yayımlar. Bu bildiride : «Asırlardır Hristiyan - Müslüman mücâdelesinde, bugün Hristiyanlık Müslümanlığa gâlip gelmiştir. Hristiyan âlemine hayırlı olsun» der. Bu haberi İngiliz, Fransız, İtalyan gibi Birinci Dünya Savaşı'ndaki düşmanlarımızla birlikte, müttefikimiz olan Almanlar da kiliselerde çan çalarak, duâ ederek kutlamışlardır.

Hristiyan âleminin târihin her devrinde Müslüman - Türk'e karşı olduğunu bilen Âkif haklı olarak :

«Tükürün, milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere!
Tükürün Ehl-i Salîbin o hayâsız yüzüne!
Tükürün, onların aslâ güvenilmez sözüne!
Medeniyet denilen maskara mahlûku görün :
Tükürün maskeli vicdânına asrın, tükürün!»

diyerek lânetler.

Âkif, medeniyetin tahrip edici vâsıtalarına sâhip olan Batı'nın, bize karşı tutumunu :

«“Medeniyet” size çoktan beridir dış biliyor;
Evvelâ parçalamak, sonra da yutmak diliyor.»

inancı ile ortaya kor. Bu tehlikeye karşı alınacak tavrı da gösterir.

«Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
Silkin de muhitindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünyâ uyanırken uyumak maskaralıklı!»

Mehmet Âkif bu duygu ve inanışla mücâdeleye başlar. Yurt içi ve yurt dışı gezileriyle halkın emperyalist güçlere karşı yekvücûd olmalarını temine çalışır. Çanakkale Savaşı'nda, İngiliz ve Fransızlar tarafından aldatılarak cepheye sevk edilen binlerce Seylan'lı, Cava'lı, Hindistan'lı Müslüman askerlerin, yanlış yolda olduklarını, aldatıldıklarını, din kardeşlerini öldürdüklerini, adı geçen devletler tarafından uydurulan «Almanlar İs-

tanbul'u bastı, halifeyi ortadan kaldıracaklar,» meâlindeki söylentilerin yanlış olduğunu ifâdeye muktedir olur. Bu vesileyle Almanya'ya (1914), oradan çöl yolu ile Necid'e ve Medine'ye (1915) giderek Müslüman halkı uyarmaya gayret eder.

18 Mart 1915 Çanakkale Savaşı, târimimizin şeref levhalarındandır. İkiyüz elli bin şehide mal olan bu büyük kavganın destanını Mehmet Âkif yazmıştır. Bu milli destan Türk dili yaşıdıkça yaşıyacak ve şehidlerimizin rahmetle anılmasına sebep olacaktır. Baştan sona kadar samimi his ve heyecanla doludur. Zâten bu tip büyük sanat eserleri ısmarlama yazılmaz. Bu tip eserlerin yazılması için hâdiselerin derinden duyulması ve yaşanması gerekir. Böyle bir heyecan olmazsa ortaya çıkan eserin yüksek değeri olmaz. Çanakkale şiirindeki ölümsüzlüğü meydana getiren de bu asil duygudur. Anlamaya muktedir olan her insan için Çanakkale Şehitleri şiiri, bu sebepten ölümsüzleşir. Yazan şâir de vatan şâiri adını almaya hak kazanır.

«Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker,
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.»

mısrâlarıyla yüceltilen Mehmetçik, yaptığı büyük mücâdelenin mükâfâtını alır; ecdâdının kemiklerini mel'unların pis ayakları altından kurtararak, onların şerefli evlâdı olduğunu ispatlar. Milletimizin kalbinde ise, ebedi taht kurar ve âbideleşir.

Çanakkale'de çelikleşen ruh, her ne kadar aynı asâletle yaşıyorsa da Anadolu yer yer işgâl edilir. İşgâl edilen vatan topraklarında, zulüm ve işkenceler başlar; ocaklar söner. Bu elim durum, şâiri hep yaralar. Bursa'yı işgâl eden Yunan palikaryaları Osman Gâzi'nin türbesinde içki içerek aşağılık hareketlerde bulunur, «Kalk koca sarıklı, kalk da torunlarının hâlini gör» diye tepindikleri haberini alınca Âkif, derinden yaralanmış ve mersiye karakterindeki «Bülbül» şiirini bu ruh hâli içinde yazmıştır :

«Eşin var, âşiyânın var, bahârın var, ki beklerdin;
Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
O zümrüt tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun,
Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.»

Milli şâir, milletin kötü günlerinde ona rehberlik eder;

onu yeis ve ümitsizliklerden kurtarır; yeni bir iman aşılır. Âkif bir çok şiirinde bunu yapmış bir şâirdir.

Âkif, «Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yur-dun» diye haykırdığı zaman, Sevr anlaşması imzalanmış bu-lunuyordu. Fakat Türk milletinin bu zilleti kabul etmiyeceği-ne imânı vardı. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğin-de Milli Mücadele başlamış, Âkif de bu mücadeleye hem san'a-tıyla, hem de fiilî olarak tereddüt etmeden hemen katılmıştır. Ankara hükûmetine Burdur mebusu olarak girmiş, Konya isyân-ının bastırılmasında görev almış, Nasrullah Câmii'ndeki hitâ-besi çoğaltılıp orduya dağıtılmıştır. Bu hitâbında : «Sakin milli hareket aleyhinde olanların sözüne kulak asmayınız. Çünkü onlar halkımızı köle hâline getirmek istiyorlar. İçimizde yer yer çıkan isyanlar hep mel'un düşmanların parmağıyla olmuştur. Allah rızâsı için aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle düş-man hesâbına çalışırsak elimizde kalan bir avuç toprağı da verirsek, çekilip gitmek için arka tarafta bir karış yerimiz yok-tur.» diyerek halkı birlik ve berâberliğe dâvet etmiştir.

Her milletin üzerinde yaşadığı toprak, onun için hayâtî bir kıymete sâhiptir. Fakat vatan sâdece taş ve topraktan ibâret değildir. Vatan târih, din ve milletin kaynaştığı bir yerdir. İs-tiklâl Marşı'ndaki şu dördlük bu açıdan değerlendirilmelidir :

«Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme yazıktır atanı,
Verme, dünyâları alsan da bu cennet vatanı.»

Âkif için vatan, uğrunda mücadele edilen ve bu mücadele-de ölünecek kıymette ve aziz bir varlıktır. Bütün varlığın git-mesine râzı olan şâir, vatandan ayrı kalmaya râzı olamaz. Çün-kü kaybedilen vatan bir daha geriye gelmez. Bu sebepten :

«Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın.»

beyitiyle müdâfaa şeklini tesbit eder. Eger vatana alçak kim-seler sâhip olursa, halka da alçakça hükmederler. Böyle bir idâ-renin altında yaşamak, ölümden daha acıdır. Öyle ise bu sal-dırıya, top da olsa, tank da olsa gövde siper edilecektir. Çünkü

inandığımız Hak, bize vâdettiği kurtuluşu verecektir. Öyleyse beklenen güneş mutlakâ doğacaktır. Yalnız bu doğuş için binlerce canın fedâ edilmesi gerekmektedir.

Âkif'in şiirlerinde cemiyetimizin ıztırapları sergilenmektedir. Sefâlet, cehâlet, tembellik, ahlâksızlık, nemelâzımcılık, ve inançsızlık gibi. Memleketin parçalanması, halkımızın huzur ve güveni kaybetmesini bu çirkinliklerin tabii bir sonucu olarak görür. Bu belâlardan kurtulmak için iki hedef seçer. Bunlardan biri Allah'a yakarış, diğeri Batı'nın ilim ve fenninin ülkeye mize tez elden getirilmesi fikridir.

**«Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağımlı,
Bana çok görme îlâhî, bir avuç toprağımlı.»**

diye Allah'a yalvaran Âkif, eldeki son vatan parçasının kurtuluşunu Cenâbı Hak'tan niyaz eder. Ümidin Allah'a kaldığı bir dönemde Yahyâ Kemal Beyatlı, «26 Ağustos 1922» başlıklı şiirinde :

**«Şu kopan fırtına Türk ordusudur Yârabbi!
Senin uğrunda ölen ordu budur Yârabbi!
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmn,
Gâlib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın.»**

diye tıpkı Âkif gibi yakarış içerisindedir. İstiklâl Harbi'nde bu milleti yakinen tanıyan bütün yazar ve şâirlerimiz aynı duâ ve niyaz içerisindedir. Çünkü asırlarca İslâm'ın bayraktarlığını yapmış olan Türk milleti Allah tarafından övülmüş millettir. Mâide sûresinin 54. âyetinde övülen milletin Türk milleti olduğu inancı vardır. Ayrıca İslâm'ın peygamberi Hz. Muhammed'in İstanbul'la ilgili hadisine bu millet nâil olmuştur. Allah'a yakarış bu sebeptendir. Nitekim Âkif :

**«Müslüman mülkünü her yerde felâket vurdu...
Bir bu toprak kalıyor dinimizin son yurdu!
Bu da çiğnendi mi, çiğnendi demek şer-i mübin;
Hâk-i sâr eyleme Yârab, onu olsun...»**

— Âmin.»

şeklindeki niyâzında haklıdır. Çünkü bütün İslâm ülkeleri bu devirde işgal altındadır. Âkif'e göre bu bin türlü felâketten kur-

tulmak için üç asırdır ilim ve teknikte ileri olan Batı'nın müs-
bet düşüncesinin alınması şarttır. Bu işi başaracak olan genç-
lerdir. Gençlere :

«Çünkü milletlerin ikbâli için evlâdım
Mârifet bir de fazilet, iki kudret lâzım.»

diyerek doğru yolu gösterir.

Şâir'e göre : «Mârifet, saâdet vâsıtalarını yurda taşır. Fazî-
let de, onları memleketin yararına kullanır.»

«Mârifet ilkin ahâliye saâdet verecek,
Bütün esbâbı taşır, sonra fazilet gelerek.»

Bu yeni tip insan, bir aksiyon adamıdır. Âkif'e göre bu ne-
sil Âsım'ın neslidir. Bu yeni neslin yetişmesi için mutlakâ Ba-
tı'ya gitmesi gerekir. Batı'ya gidecek Âsım ve arkadaşlarının
arzu edilen şekilde yetişmeleri için yapmaları gereken çalışma
şu şekilde tesbit edilmiştir :

«Sâde, Garb'ın yalnız ilmine dönsün yüzünüz,
O çocuklarla berâber, gece - gündüz, didinin.
Gidin, üç yüz senelik ilmi tez elden edinin.»

Görüldüğü gibi Âkif, memleketin kurtuluşunun ilimle ola-
cağına inanmaktadır. Bu inanç ve kanaat bugün de geçerlidir.

Metindeki şiirler aşağıdaki kaynaklardan alınmıştır :

1. Mehmet Âkif Ersoy : Safahat, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1966
2. Fâruk Kadri Timurtaş : Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz, Yağmur Yayıne-
vi, İstanbul 1962
3. Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil : Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üze-
rinde Araştırmalar 2. Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1980
4. Ahmet Kabaklı : Mehmet Âkif, Toker Yayınevi, İstanbul 1970
5. Nihad Sâmî Banarlı : Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı 2, Remzi Ki-
tabevi, İstanbul 1970

ÇANKIRI YÂRAN SOHBETLERİ VE OĞUZ TÖRESİ - II

Necâti Âsım USLU

(Geçen sayıdan devam)

Sonra aynı tertip ve sırayla Büyük Başağa ile tek tek selâmlaşırlar ve karşılıklı merhabalaşırlar. Selâmlaşma bitince Çavuş ocakta kaynayan güğümden bir tepsideki 24 fincana kahve doldurur, tepsiyi tek eliyle tutarak geri geri kapıya doğru gider ve sonra süratle ileri gelip Küçük Başağa'nın önüne tek dizini yere koyarak öbür eli göğsünde olmak üzere kahveyi ikram eder. K. Başağa sessiz bir heykel gibi istifini bozmadan oturur. Eğer dalgınlıkla elini kahveye uzatacak olursa, hem Çavuş derhal tepsiyi geriye çeker, hem de kendisi Büyük Başağa'dan evvel kahveyi almak istediği için büyük bir cezâyâ çarptırılır. Sonra Çavuş geri, geri gidip öne gelerek, B. Başağa'nın önünde tek dizini yere koyup, tepsiyi sunar, B. Başağa fincanı alır ve içmeden bekler. Çavuş yine geri gidip, öne gelerek, Küçük Başağa'nın önünde diz koyup ikinci defâ kahvesini ikram eder. Arkadan sıra ile B. B. Kolu ve K. B. Koluna tek tek diz kırmak ve ileri, geri gitmek sûretiyle kahveleri ikram edilir. Bu merâsim esnâsında saz heyeti durmadan Çankırı Peşrevini vurur. Kimse konuşmaz, elinde kahve bekler. Herkes kahvesini aldıktan sonra B. Başağa kahvesinden bir yudum alır bekler, sonra K. Başağa bir yudum alır, sonra B. B. Kolu sırayla birer yudum alıp beklerler, arkasından K. B. Kolu sırayla birer yudum alırlar. K. B. Kolunun son yârânı ilk yudumunu aldıktan sonra bütün yâran serbest olarak kahvelerini içip bitirirler. Çavuş aynı usul ve sıra ile fincanları toplar. Bu merâsim aşı-

ğı yukarı kırkbeş dakika sürer. Kahveler buz gibi olur. Yabancıların bulunmadığı bu merâsimde çalgıcılara kahve verilmez. Ayrıca çok geç gelen yârâna bu merâsim tekrar yapılmaz. Bu merâsim esnâsında yâran hiç konuşmaz, iki dizleri üstünde sessizce oturur.

Bir kahveye bu kadar değer verilip, pek ciddi ve teferruatlı bir merâsimle içilmesi pek mâkul görülmeyebilir. Ama bellidir ki bu merâsim şekil ve mânâ itibarıyla eski Oğuz beylerinin toplantılarında (Dede Korkut'ta, Yazıcıoğlu Selçuknâmesi'nde görüldüğü gibi) icrâ edilen kıymetli merâsiminin İslâmî tesirle, kahveyle yapılan şeklinden başka bir şey değildir.

Kahve merâsimi bittikten sonra Başağa sesi güzel olan ve usûl bilen yedi sekiz kişiye işâret eder. Onlar derhal yerlerinden fırlayarak geri geri dışarı çıkıp, sonra tekrar içeri girerek, şahniçindeki sazcuların yanına geçerler. Bu yedi sekiz kişi sazcuların tam karşısına iki diz çöküp, bir sıra hâlinde otururlar. İki başta bulunanlar kaşık, zillimaşa, tef gibi âletleri çalarak hep bir ağızdan ve tiz perdeden **akşam havaları** denilen Çankırı'nın mahalli türkülerini söylerler. Bu esnâda bütün mahalle bu türkülerin yankısından inim inim iniler, herkes bilir ki bu mahallede bir sohbet toplantısı olmaktadır.

Türkücüler akşam havalarını okurken, iki dizlerinin üstünde hafifçe doğrulurlar, birbirlerine yaslanarak, ellerini, vura vura ve âhenkle saf hâlinde iki yana sallanırlar. Türkülerin nakarat kısımlarında umûmiyle hepsi birden öne iyice eğilerek hey diye uzun bir hey çekerler. Bu akşam havalarının belli başlıları şunlardır:

- 1 — Ah yine akşam oldu ezân sesi var
Ben garibin şu cihanda nesi var
Hep ellerin yârânı var ıssı (sahip) var
Ben saramam ay efendim yar sarsım.
- 2 — Ah sabah oldu günler doğdu köşküne
Misk-i anberler saçılmış üstüne
Yar seni beni yaradanın aşkına
Şebâbım gel gel
Anam da gel gel
Sunam da gel gel
İçelim bâdeyi hu leylim
Leyli yar heeey.

3 — Ayva dibi serin olur yatmaya
Kızlar gelir seyrimize bakmaya
Sarı lira ister ak gerdana takmaya
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü
Hey amman amman.

Bu esnâda sedirlerde oturan yârânın iki diz üstünde devamlı kalmaktan yorulduğunu gören Başağa, ayak değiştirir. Yâran, Başağa nasıl oturuyorsa öyle oturmak zorundadır; ya sağ ayağını diker, ya sol; yâhut bağdaş kurar. Küçük Başağadan başlayarak, yâran, tertip üzere tek tek ayak değiştirir. Kimse Başağa oturuşunu değiştirmeden oturuşunu değiştiremez. Bâzen Başağa ayak değiştirmeyi unutur. Yârânın çok sıkıldığını gören Küçük Başağa, Büyük Başağaya : «**Başağa buyursanız, biraz dizinizi kaldırsanız**» diye ikaz eder.

Bu arada dâvetli misâfirler de gelmeye başlamıştır.

Sohbete, ocak sâhipleri Başağaya haber vererek misâfir dâvet ederler. Başağa da ocak sâhiplerine haber vererek misâfir dâvet eder.

Misâfir iki türlü olur. **Kahve misâfiri** : Gelir, kendine kahve ikram edilir, biraz oturur, oyunları seyreder ve gider. **Yemek misâfiri** : Gelir, yemeğe kadar toplantıda kalır, yemeğini yer, öyle gider. Misâfir çağrılırken bu husûsu Çavuş belirtir : «**Bu hafta falan yâran ağa veyâ Başağa kahve içmeye buyursun diyor**» veyâ «**yemeğe buyursun diyor**» demek sûretiyle misâfi-re dâvetin şeklini bildirir. Sohbeta gelen misâfirler önce Çavuş tarafından bir odaya alınıp, biraz bekletilirler. Akşam havası başladıktan sonra birer ikişer içeri alınırlar. Çavuş önce içeri girer, misâfir geldiğini Başağa'ya bildirir. Başağa yâranların, yanında misâfir için yer hazırlatır. Gelen hatırlı bir misâfir ise, Büyük Başağa sağ tarafında yer hazırlatır. Gelen ne kadar nüfuzlu ve itibarlı bir şahsiyet olursa olsun, **Başağa kendi yerini veremez.**

Yerler hazırlanınca Çavuş kapıdan : «**Başağa, misâfir ağalar geliyor**» diye bağırır. Misâfirler ortaya gelip Başağa'yı selâmlarlar : «**Selâmün Aleyküm başağa.**» Başağa da cevap verir : «**Aleykümselâm misâfir ağa!**» ve yâran misâfirleri hazırlanan yerlere buyur eder.

Çavuş misâfirlere derhal kahve ve sigara ikram eder. Misâfirin iki yanında oturan yâran misâfirle devamlı konuşarak

onunla sohbet ederler. Gelen misâfirin içinde mevki sâhibi bir zat veyâ eski başağalardan birisi varsa, Büyük Başağa sazlara yeni bir düzen veririr, güzel sesli ve usûl bilen yâranlardan yeni bir heyeti şahniçine gönderir. Bunlar gazel, uzunhava, divan koşma, topal koşma, zincirli koşma, müstezad, semâi, kerem, kesik kerem v.s. okurlar. **Sabahî'den Hüseyinî'den** fasıllar yaparlar. Misâfir umûmiyetle bu güzel âhenk ve mûsikî içinde bol ve gözleri kamaştıran ışıkların aydınlığında ve devamlı olarak konuşan iki tarafındaki yâranların davranışından vaktin nasıl geçtiğini anlayamaz. Başağa, çavuşa işaret eder : **Kahve misâfirine bir kahve daha getirirler, bu ikaz kahvesi'dir** kalkgit kahvesi de derler. Bu kahveyi içen misâfir Büyük Başağa'dan müsâade ister. Başağa biraz daha oturmasını ricâ eder, biraz daha oturan misâfir tekrar Başağa'dan müsâade istiyerek ayrılır. Misâfir gelişinde olduğu gibi, giderken de bütün yârânın ayağa kalkması ile uğurlanır. Küçük Başağa misâfir kim olursa olsun, kapıya kadar teşyî eder. Yerine dönerken, yâran bu sefer Küçük Başağa için ayağa kalkar.

Misâfir ikinci kahveden sonra gitmek istemezse, üçüncü olarak **küllü kahve** getirirler. Bu acı bir ihtardır, kimse bu duruma düşmek istemez. Bâzı şakacılar müziplik için buna da aldırmaazlar. Bunlara **arsız misâfir** denir. Bu sefer, **ayakkabılarını getirir önüne korlar**. Gene gitmezse iki kişi koluna girer, sürükliyerek dışarı atarlar.

Misâfir otururken yanındaki yâranlar onu gereği gibi oyalamıyorlarsa, Başağa derhal işaret eder. O iki yâran geri geri dışarı çıkar, yerine misâfirin daha iyi tanıdığı başka iki yâran, geri geri dışarı çıkıp sonra içeri girmek sûretiyle misâfirin yanına gelip otururlar. Bu arada şunu söyleyelim, misâfirler ve yabancılar varken yâran disipline ve usullerin tatbikine son derece dikkat ederler. Hepsi, Büyük Başağa'nın gözünün içine bakarlar. **Umûmiyetle Büyük Başağa emirleri bakışlarıyla veyâ göz işaretiyle verir**. Misâfir selâm verip yerine oturduktan sonra, yârânın bağlı olduğu kâidelere bağlı değildir. Serbest oturur gelene gidene ayağa kalkmaz.

Bu sırada **oyunanacak oyunlar** için Çavuş bir tura hazırlar. **Tura**, iyice bükülmüş ve ucu düğümlenmiş bir **havlu** veyâ **yağlıktır**. Sert vurulursa oldukça can yakar. Oyunların açılışı mânâsına Çavuş turayı Büyük Başağa'nın ayakları önüne eğile-

rek bırakır. Büyük Başağa turayı alır, Küçük Başağa'nın önüne gelir. Küçük Başağa elini açar ve **bir mısra** söyler. B. Başağa onunla kâfiyeli ikinci bir mısra söyler ve turayı Küçük Başağa'nın avucuna vurur. Küçük Başağa turayı alır. B. Başağa kolunun en kıdemlisinin önünde durur. O da elini açar. K. Başağa'nın söylediği mısraın ilk kelimesiyle başlayan **başka bir mısra** söyler. K. Başağa ona kâfiyeli **ikinci bir mısra** bulur ve söyler ve turayı yâranın eline vurur. Böylece bütün yâran ilk söze uygun ve kâfiyeli bir mısra söylemek zorunda kalır; söyliyemiyenin eline tura vurulur. Fakat kendi tura vurma hakkını kaybeder.

Meselâ Küçük Başağa elini açarak :

Korgunun altı Apsarı, der

Korgun, (Kargın) Çankırı yakınında bir bucak, Apsarı, (Alpsarı) ise bir köydür.

Büyük Başağa :

Turayı yiyince benzin oldu sapsarı

der ve vurur.

Ondan sonraki :

Korgunun üstü Şıhlar (bir köydür) der elini açar.

Küçük Başağa :

Tura adamı böyle mıhlar

der ve turayı vurur.

Yâni bütün yâran sıra ile **Korgun** sözüyle başlayan bir mısra bulmak ve onunla kâfiyeli ikinci bir mısraı yakıştırmak zorundadır. Bundan sonra sohbetlerde çok bulunmuş tecrübeli yârandan biri hemen yerdeki geniş meydanın ortasına oturarak, **cyunların başı giriş** diye bağırır. Derhal yârandan on, onbeş kişi bir halka teşkil edecek şekilde yanına otururlar. Bu ilk oturan yârâna ebe derler. Ebe diğer oyunculardan birine «**Sen şeytansın**» der. Onu şeytan tâyin eder. Sonra Çavuş ortaya, yanmakta olan uzun şamdanlı bir mum koyar. Ebe bir parmağını uzatarak elini yerdeki halıdan kaydırır ve muma doğru süratle götürerek bağırır : «**Giriş!**» Herkes tekrar eder, geri çeker tekrar sürer ve gene «**Giriş!**» diye bağırır, birkaç tekrardan sonra, «**kiriş**» der ve elini süratle uzatır. Şeytan olan yâran da hemen şiddetle «**kiriş**» diyerek elini uzatır, yanlışlıkla yârandan biri de elini uzatırsa veyâ «**kiriş**» diye bağırırsa cezâlı olur.

Sonra ebe bir parmağı uzatılmış halde mumun dibine yakın elini yere kor, herkes aynı şeyi yapar. Ebe «**mum dibi**» der, sonra parmağını mumun ortasına getirir. «**Mum ortası**» der, sonra ucuna kaldırır. «**Leke çanağı**» der, sonra daha kaldırır, «**Fitili**» der. Bunları çok süratli yapar, bütün yâran aynı süratle ellerini hareket ettirirler ve aynı sözleri bağırarak söylerler, sonra ebe bunu birkaç kere tekrar eder. Ebe bâzen «**mum dibi**» yerine, «**mum gibi**» der. Şeytan da tekrar eder, yârandan yanılıp da tekrar edene cezâ verirler. Sonra ebe başlar : «**Uçtu uçtu kelebek uçtu, uçtu uçtu leylek uçtu, uçtu uçtu evlek uçtu**» diye her seferinde parmağını süratle havaya kaldırır. Evlek uçtu derken ebe ve şeytanla birlikte parmağını kaldıran ve evlek uçtu diyen yâran cezâlı sayılır.

Cezâlar umûmiyetle **tura vurma** cezâlarıdır.

Ondan sonra ebe diğer bâzı oyunlara geçer. Yâran gene yarım halka olur. Oturur, herkes ismini değiştirir, bir diğerinin ismini alır. Ebe : «**Yanındakine selâm getirdim Hasan Paşa'dan, selâm götür Hüseyin Paşa'ya!**» diye başlar. Bu hitâba mâruz kalan yâran, Hüseyin ismindeki yârâna değil, onun ismini alan yârâna hitâben : «**Selâm getirdim Ahmet Paşa'dan, selâm götür Mehmet Paşa'ya!**» diye hitâb eder. Eğer isimleri veyâ şahısları yanılırsa ortaya dibi isli bir tencere gelir. Oyuncular ayağa kalkar, ebe parmağını tencereye sürer ve hep berâber :

Al karayı çal karayı

Gördünüz mü maskarayı

tekerlemesini âhenkle söylerler. Ebe, karayı cezâlı yârânın alnına sürer, o yâran **Ahmet** ismini almışsa bundan sonra ismi bir **karalı Ahmet Paşa** olur. Yanılma devam ederse **iki karalı, üç karalı, dört karalı Ahmet Paşa** olur ve daha da yanılmaya devam ederse, **yedi karalı** olursa, artık **çok karalı Berbat Paşa** adını alır.

Bunun gibi çeşitli oyunlar oynanır ki, Çankırı'da bunlara **orta oyunu** denir. Misâfirler isterlerse bu oyunlara iştirak ederler. Başağalar nâdiren iştirak ederler.

Bâzen misâfirlerden yeni bir oyun göstermek isteyen olursa yanındaki yârâna söyler. Yâran da Büyük Başağa'ya : «**Başağa, falan misâfir ağa bir oyun çıkaracak. Müsâade ederseniz yapsın**» diye izin ister. Başağa : «**Buyursun!**» der ve misâfir or-

taya oturur. Ebe olarak oyununa yârânı dâvet eder, bu sûretle çeşitli oyunlar oynanır. Çoğu tura vurmalı oyunlardır.

Orta oyununa biraz ara verilir. B. Başağa sazlara işâret eder. Sazlar Çankırı'nın mahallî oyun havalarını vurmaya başlar. Gene Başağa'nın işâretiyle yârandan iyi oyun bilenler derhal oynamaya başlarlar. Aşağı yukarı yârânın hepsi bu oyunları **bilmek**, bilmezse **öğrenmek** zorundadır. Çankırı oyunları zeybek türüne yakın oyunlardır. Biraz Ankara oyunlarını andırır. Bâzı oyunları kaşık oyunudur. Konya oyunlarına yaklaşıyor. Oyunlar hep türkölü oyunlardır ve genellikle iki kişi karşılıklı oynar.

En belli başlıları :

KÖMÜR GÖZLÜ

Kömür gözlüm gülüm geçti de ömrüm zar ile
Haçan yâri görsem engel, enyeler ile
Engelin gördüğü günler, günleri görsem
Yanıyom gel ölüyom gel
Gel aman aman

Çanakkalesinde moskof seferi
Gelenim yok gidenim yok
Yavru kimden alam haberi
Aldı da beni şu yavrunun kederi
Ölüyom gel yanıyom gel
Gel aman

ÜÇ AYAK

Duvara vurdum kazmayı
Aman Alim ben yandım
Güzeller bağlar yazmayı
Aman Alim ben yandım
Kimden öğrendin gezmeyi
Aman Alim ben yandım
Ah senin elinden
Usandım sarhoş dilinden

Kavak kavağa yaslanır
 Dalında akbaba seslenir
 Yavru küçüktür uslanır
 Şerifim allan allan da gel gel gel
 Gel Şerif ablam da gel gel gel
 Al al üstüne Şerif ablam da alın üstüne
 Şişeden birşey damlamış da şahın üstüne

MAHİ

Mahim vardır Mahim vardır
 Ah yüreğimde ahim vardır
 Kokulmadık gülüm vardır
 Gelişin Mahime benzer
 Gülüşün Şahime benzer
 Kayaları kayaları
 Atlastandır sayaları
 Şu Türkmenin mayaları
 Gelişin Mahime benzer
 Gülüşün Şahime benzer.

GENÇ OSMAN

Yere diz vurmak sûretiyle iki kişinin karşılıklı oynadığı
 Çankırı'ya mahsus bir oyundur.

Genç Osman dediğin bir küçük uşak
 Beline bağlamış ibrişim kuşak
 Askerin içinde birinci uşak
 Yan annem yan bana derler Genç Osman
 Osman değil aslan aslan
 Gel sineme yaslan yaslan
 Şeker ile beslen beslen
 Osmanın atı da kötüden kötü
 Düşmanın kılıcı zehirden katı
 Çekiverin baş tavladan kıratı
 Özengiler alkanlara boyandı
 Aman aman Osman

Osman değil aslan aslan
Abdestin alırdı namaz kılardı
Cümleden önce cenge durardı
Ya şehitlik ya gâzilik umardı
Şehitlere serdar olan Genç Osman
Aman aman Osman
Osman değil aslan aslan
Atamdan öğrendim ata binmeyi
Pirimden öğrendim kılınç çalmayı
Mevlâdan isterim Kızıl Elma'yı
Yan annem yan
Aman aman Osman

Çankırı'da bu destanın onbeş -yirmi kıtası söylenir. Bunun gibi yirmi yirmibeş çeşit kadar mahalli oyunlar oynanır. Sonra tekrar orta oyunlarına geçilir. Bunların içinde bütün Anadolu'da bilinen Arap Oyunu da vardır. Çoğu çevikliği gerekli kılan ve zekânın cin gibi olmasını temin eden dikkat ve mahâret oyunlarıdır. Bu oyunlar oynanırken bol bol tura vurulması hiç yadırganmaz.

Sonra meşhur yüzük oyununu oynarlar. Bu oyunda, taraflar birbirlerini kızdırmak için oyunun en harâretli yerinde :

Tabakanenin duvarı
Cila vurdukça ağarır
Şu yüzükçü şu zağarı
Oh leyli, şaşkın zavallı.

Bu şekilde çeşitli mânileri makamla söyliyerek, bilmiyor-san bunu oynama bâri diye bir birlerine söz atıp kızdırırlar. Bu oyunlar bittikten sonra Küçük Başağa'nın işaretiyle yorgunluk kahvesi gelir, herkes kahvesini içer. Sonra B. Başağa mahâretini çok iyi bildiği yârandan birine işaret eder; bu zat geri geri çıkar ve tekrar girip şahniçine oturur. Yalnız tef ve bağlamanın eşliğinde yanık ve tiz bir sesle destan ve kahramanlık türkülerini söyler. Bugün bunları hakkıyla söyleyen kimse kalmamıştır. Bunlar Sivastopol türküsü, Napolyon'un Akkâ'ya saldırısını anlatan türkü, Şıpka Harbi'ne âit bir türkü, Kozanoğlu Destanı, Şam vak'ası ve Ahmet Paşa için söylenen bir türkü, 1312 Yunan Harbi üzerine söylenen bir türkü, Sultan Aziz'in

ölümü üzerine söylenen bir türkü, **Köroğlu Destanı**, **Arzu ile Kanber Destanı**, **Elif türküsü** ve **Çankırı'daki mahalli hadiselere ve ölümlere yakılan türkü ve destanlardır.**

Bu sırada Ocak sâhibi Küçük Başağa'ya yemeğin hazır olduğunu bildirir. K. Başağa, B. Başağa'ya : «**Başağa yemek hazırdır**» diye yüksek sesle bildirir. Başağa işâret eder, sazlar susar. Yârandan iki kişi, bir ellerinde bir ibrik, öbür ellerinde, üstünde sabun bulunan bir leğen, omuzlarında bir havlu ile gelip biri Büyük Başağa'nın önünde, diğeri K. Başağa'nın önünde diz çöker. Başağalar ellerini yıkayıp kuruladıktan sonra sıra ile diğer yâran da yıkar.

Bundan sonra iki yâran ellerinde birer sofra bezi içeri girerler, biri meydanda, biri şahniçinde durur, meydandaki: Gelmiş geçmiş yâranların rûhuna fâtiha der, fâtihalar okunur. Sofra bezleri yere serilir, divan sinileri kurulur. Ekmek, kaşık ve çorba sofralara konur. Önceden söylediğimiz gibi, yâran sohbetinde yemek kalitesi ve sayısı tahdidlidir. Çorbaya kıyma, etsuyu veya yağ konmayacak diye karar varsa kimse bunları pişirdiği çorbaya koyamaz. İsterse şehrin en zengini olsun; veya üç kap yemek tahdidi varsa, kimse üç kaptan fazla yemek çıkaramaz.

K. Başağa : «**Başağa buyurun**» diye Büyük Başağa'yı sofraya dâvet eder. B. Başağa meydandaki sofraya, K. Başağa şahniçine oturur, kendi kolları kendi sofralarında bulunur. Hatırlı misâfirler Büyük Başağa'nın sofrasına buyur edilir. Herkes oturduktan sonra Küçük Başağa, Büyük Başağa'ya : «**Buyurun Başağa**» diye seslenir. B. Başağa besmele çeker, çorbaya uzanır, herkes elinde kaşık bekler, sonra Küçük Başağa uzanır, sonra herkes çorbaya uzanır. Başağaları beklemeden yemeğe uzananları erkân edip, ağır cezâlara çarptırırlar.

Genellikle çorbadan sonra pilâv gelir. Pilâva başlamadan önce yârandan büyük bir suç işlemiş olup da o gece **mahkeme** edilecek birisi varsa, pilâv tepsisinin onun önüne gelen kısmına, bir **kaşık dikerler**. Bu onun suçluluğunu ilân eder. Aynı tertip ile pilâv ve daha sonra helva yenir, sofradan kalkılır, herkes yerine oturur. Sonra gene ibrikler, leğenler gelir, eller yıkanır. Ardından herkese birer kahve verilir, sonra yemeğin kolay hazmı için sedirden inmeden ellerinde kahve fincanları olduğu halde oturmalı kalkmalı bâzı oyunlar oynanır.

Bundan sonra B. Başağa'nın emriyle ocak sâhibi veyâ sâhipleri gelip kendi yerlerine iki diz çöküp otururlar. Başağalar tarafından «Merhaba yâran ağa» diye selâmlanırlar. Sonra tek tek bütün yâran tarafından selâmlanırlar, sonra çavuş kahvelerini getirir, diz çöküp ikram eder, geri çekilip bekler. Yâni başlarken diğer yârâna yapılan kahve merâsimi hizmet yüzünden o merâsimde bulunamayan ocak sâhibine veyâ sâhiplerine ayrıca yapılır. Sonra Başağa sazlara işâret eder. Sabah yaklaştığından sebâhiden bir fasıl yaparlar. Sonra beyit, gazel, koşma, kalenderi, gevheri gibi parçalar çalınır, söylenir.

Sonra gelecek hafta ocak yakacak olan yârâna (umûmiyetle iki kişi bir ocak yakar) veyâ yâranlara, **ocak devri merâsimi** yapılır. Buna **arab verme** veyâ **ocak verme** denir. Sohbette zilli maşa ile tefin ismi arab'tır. Bunlar ortalığın malıdır. Ocak kimde ise ona merâsimle devredilir ve bir hafta onda kalır. Gelecek ocak sâhibi Küçük Başağa'nın önüne diz çöker oturur. Yârandan Arab verme usûlünü bilen birkaç kişi ve sazcılar gelip yanına otururlar. Çavuş elinde yanan bir mum bulunan uzun bir şamdanla içeri girer, hepsi ayağa kalkıp B. Başağa'nın önüne gelirler ve sazların eşliğinde şu türküyü söylerler :

Fakirin geldi meydâne
Elinde gül tâne tâne
Başağam izin kime
Ağam sohbetin kutlu olsun.

Yeniçeri yeniçeri
Belinde hançer bıçağı
Al arabı gir içeri
Paşam sohbetin kutlu olsun

gibi beş altı kıta söylerler. Sonra gelecek haftanın ocak sâhipleri Küçük Başağa'nın önüne yere oturur, diğerleri bir halka çevirerek etrafına otururlar. Kahveler gelir ve sazların eşliğinde ayrı bir makamla :

Hacı, hacı canım hacı, yar malım yar
Başındadır altın tacı ah ağam ah
Sohbet tatlı sonu acı ah ağam ah
İç ağam sohbetin şen olsun

diye başlayan bir türkü okurlar, «iç ağam» derken kahveyi yeni ocak sâhiplerine uzatırlar ve sûratle geri çekerler. Yeni ocak sâhipleri de almak için ellerini uzatmazlar. Sonra gene bu minval üzere makam değiştirerek üç dört Türkü okurlar, her kıtanın sonunda da kahveyi ileri sürüp geri çekerler.

Ocak yanar çıra ile
Sohbet yerler sıra ile
Sıra değil para ile
İç ağam iç âfiyet olsun
İçmezsен de uğurlar olsun

Alaca zıbkın diktirir
Karacaları söktürür
Sohbet sarığı sattırır
İç ağam iç of

Saray köyünün samanı
Gitmez dağının dumanı
Getir haftaya kemanı
İç ağam iç

Evlerinin önü şimsir
Günler doğar yerler ıştır
Pilâvı yağlıca pişir
İç ağam iç

Feslikanda biter kamış
Uzar uzar vermez yemiş
Pilâva girmesin kömüş (manda)
İç ağam iç

(Feslikan Çankırı'da bahçelerin bulunduğu bir bölge, fesleğenden bozmadır.)

Evlerinin önü dere
Gelir göğsün gere gere
Pilâvın içine deve
İç ağam iç

Evlerinin önü yazı
Yazıda koşturur tazı
Pilâvın içine kuzu
İç ağam iç

Böylece öğütlü türküler makamlar değişerek uzayıp gider. En son kahveyi önlerine bırakırlar ve :

**Git çarşıya yağın acısını alma
Akşama kadayıf geceye helva**

deyip merâsimi bitirirler.

Yeni ocak sâhibleri hem gerekli öğütleri almış, hem de kutlu vazifenin teslim edildiği mânâsına gelen tef ve zilli maşayı devralmış olurlar (Yâni ocak sâhibi olurlar).

Sonra çalgıcılar da dâihl olmak üzere misâfirler birer ikişer izin isteyip ayrılırlar, misâfirlere tek tek gidiş merâsimi yapılır.

Bâzı geceler kapılar kapatılır, dış lâmbalar söndürülür, tecrübeli yârandan birisi «samur simit» diye bağırp meydanda yere oturur. Büyük Başağa hâriç, bütün yârânın bu oyuna oturması mecbûridir. Bâzen yârandan özürü olanlara, büyük bir ziyâfet tertip etmeleri şartıyla, oyuna katılmama izni verilebilir.

«Samur simit!» denince konuşma biter, herkes ebenin etrâfında iki diz çöküp elleri arkasında dimdik oturur. Ebe sağ tarafından başlamak üzere yanındakinin yüzüne, ensesine, kollarına, dizlerine vurmaya başlar. Dayağı yiyen yâran kılını kıpırdatmadan oturur. O da ebenin vurduğu sıra ile yanındaki yârânın ensesine, yüzüne vurmağa başlar, yanılırsa ebe tekrar vurur. Şaşıran yâran bir hayli dayak yer. Fasil dönüp ebe ye geri gelir ve böylece birkaç devir yapar. İlk yanılan yârânın eli yüzü dayaktan kıpkırmızı olur. Sonra alışır. Sonra ebe önceden hazırladığı çok acı biberleri ortaya koyar, bir tânesini yer, bütün yâran birer tâne alıp yemek zorundadır. Sonra ebe kalkar, bir don kalıncaya kadar soyunur, bir kova alır, dışarı çıkar, eksi on - onbeş derece soğukta dereden bir kova su alır, başından aşağı döker, bütün yâran sıra ile aynı işi yaparlar veyâ ebe eline yüzüne simsiyah isler sürüp yarı çıplak çarşıda dolaşır, bütün yâran aynı şekilde yapıp peşinden gelir. Veyâ sonbaharın son günlerinde bir sümüklüböcek bulup ortaya kor, bütün yâran kimse ile konuşmadan, kimseden yardım istemeden ve sabah ezanı okunmadan ebenin önüne bir sümüklüböcek bulup, getirip koymak zorundadır. Bu müddet içinde kimse tek kelime konuşmaz.

Yâran bu şekilde tahammülü güç işleri hiç konuşmadan ebenin yaptığı şekilde yapmak mecbûriyetindedir. Bâzen bu samur simiti yemekten önce oynarlar. Herhalde bu tâbir Arapça «**Samit**» yâni sessiz ve simit halka kelimelerinden (sessiz dâire mânâsına) meydana gelmektedir.

Bundan sonra kapı kilitlenir, perdeler sıkı sıkı örtülür, herkes iki diz üstü oturur. Sohbet odası derin bir sessizliğe gömülür. Başağa ortalığa hitâben : «**Yollumuz, yolsuzumuz var mı?**» diye seslenir. Eğer yârandan birisi bir diğer yârânın uygunsuz bir işini görmüş veyâ duymuşsa (içki içmek, kumar oynamak, arkadaşlarına küfür ve tecâvüz etmek gibi veyâ usûlü ve töre'yi çiğneyen bir harekette bulunmak gibi) hemen geri geri kapıya gider, öne gelir, Başağanın önünde eğilir, iki diz çöker oturur. Başağa : «**Ne dileğin var (hangi yâran ise) ağa?**» diye sorar. O da meselâ : «**Filân (şikâyet edilen yâran) ağadan dâvâcıyım, falan gün falan kahvede tavla oynuyordu**» der. İsmi geçen yâran yerinden kalkar, kapıya geri geri gider, gelir, Başağa'nın önündeki öbür yârânın yanında diz çöker, oturur. Başağa dâvâ sâhibine sorar, delilleri ister, dâvâlıdan ne diyeceğini sorar, icâbında şahitleri çağırır, dinler. Kâfi derecede dinledikten sonra K. Başağa'dan başlayarak tek tek yârânın kıdem sırasına göre fikirlerini sorar. Yârânın rey ekseriyetine göre hükümünü verir. «**Erkânsın**» derse, suçlu demektir, yolsuz çıkmış sayılır, hüküm kesindir. Dâvâlının yapacağı bir şey yoktur. Veyâ «**yolsuzluğu görülmemiş**» der, dâvâlı geçer yerine oturur. Yolsuz çıkmışsa artık yârânın arasına oturamaz, gider şahniçi-ne oturur. Bu şekilde yolsuz çıkan yâran elini göğsüne koyarak : «**Yolumla yoldayım Başağa**» der ve artık toplantılara iştirak edemez veyâ sâdece şahniçinde oturarak toplantıları tâkib eder.

Bu arada yolsuz çıkan yârânın suçu pek ağır değilse bir sonraki toplantıda, yakın arkadaşlarından birisi, mahkeme vakti geldiğinde Başağa'nın önüne oturub : «**Başağa, ben falan yâran ağanın yolunu açmağa vekilim, yolunu açmağa geldim, ne buyurursun?**» der. Büyük Başağa, K. Başağa'ya dönerek : «**Mâdem öyle, bu yâran ağa bir deve kessin. Sonra bir dana kessin, devenin içine koysun. Sonra bir koyun kessin dananın içine koysun, sonra bir coluk (hindi) kessin koyunun içine koysun, sonra bir keklik kessin coluğun içine koysun, fırında pişirip**

bize bir ziyâfet versin. Hepimizi hamama götürsün, traş ettirsin, gece takım yemeği çıkarsın [takım yemeği sıra ile çorba, et, tatlı, bamya, pilâv, su böreği, dolma (yaprak dolması) ve sütlâçtır], saz heyeti tutsun, bizi eğlendsin» diye ağır bir cezâ hükmeder. Eğer o yârânın suçu büyükse bunları aynen yaptırırlar. Yapmazsa yârandan ihraç ederler, sebebini de kimseye söylemezler. Yârandan atılan kimse eskiden Çankırı'da duramaz, terk-i diyar eder, çeker gidermiş. Onun için yâran mümkün olduğu kadar ağır suçlardan kaçır ve yaşlı yâranlar da kolay kolay suçların mahkeme edilmesine meydan vermezler, işi kapatmaya çalışırlar.

Mahkemede yukarıda bahs ettiğimiz ağır cezâ umûmiyetle K. Başağa tarafından hafiflettirilir, bir kuzu ziyâfetine veya bir yağlı ziyâfetine iş bağlanır.

Suç işlemeğe meyilli, nasihat dinlemez yârânın yolunu birkaç toplantı kimse açmaz. Bu şekilde aklını başına toplaması gerektiği kendisine bildirilmiş olur. K. Başağa, «**Baş ağam bilir amma...**» diyerek cezâların bir kısmını hafifletmeyi teklif eder, sözün sonunu gene, «**Başagâm bilir**» diyerek tamamlar, Başağa da «**Şu, şu cezâları affettim, şunu yapsın**» diye son sözünü söyler.

Bir toplantıda yârandan birisi güveç cezâsına çarptırılmış, bütün yârâna çarşı güveci yaptırmış. İçlerinden bir yâran bu güveç ziyâfetine gelmemiş. Hemen o haftaki sohbette güveç ziyâfetine gelmedi diye hakkında dâvâ açmışlar, hakkında dâvâ açılan yâran diz çöküp müdâfaa zımında: «**Özürüm var, bir yakınım ölmüştü gelemedim**» deyince bir başka yâran hemen kalkıp, gelip Başağa'nın önünde oturup: «**Cenâzesi varmış da niye bize haber vermemiş!**» diye, o yâran için ikinci bir dâvâ açmış ve o yârâna büyük bir cezâ vermişler. Çünkü yâran; düğün, sünnet, cenâze gibi merâsimlerde birbirlerine son derece yardım ederler, sevinçte ve acıda berâber olurlar, acıyı paylaşırlar, sevinçe sevinç katarlar.

Yâran'dan birisi evlenecek olsa, onun bütün hizmetini arkadaşları yapar, hediyeler alır, oynar, şarkı türkü söyler, düğünü şenlendirirler. Eğer bir cenâzesi varsa; gene elbirliğiyle hizmete koşarlar, kimi tabut bulur, kimi mezar kazdırır, kimi kefen hazırlar. Yârânın Çankırı'da düğünlerde âdet olan baş donanma gecesine gitmesi ayrı bir merâsimle olur.

Çavuş yârânın günlük yaşayışlarını yakından tâkip eder, içki alışkanlığı olanların evini tarassut altında tutar. İcâb ederse evinin yakınındaki câminin minâresine çıkıp evi gözetler, o yârânı içki içerken görürse, ilk toplantıda, mahkeme faslında, Başağa'nın önüne diz çöküp: «**Ben falan ağayı, falan gün, falan saatte, evinde içki içerken gördüm**» der. O yâran hemen Çavuşun yanına oturur. Başağa: «**Çavuşun bu sözüne ne diyorsun?**» diye sorar; yâran elini göğsüne koyup, «**Yolumla yoldayım Başağa**» der. Bunun mânâsı suçu kabul etmektir. Mahkeme usûlü, yâran yalan söylemez esâsına göre yürütülür. Suç işlenmişse kimse inkâr etmez. Nâdir hallerde şâhit dinlemek gerekebilir ve dâvâcı yârânın veyâ Çavuşun yalan söylediği, haksız isnatta bulunduğu belli olursa, yârânı sohbetten ihraç ederler. Çavuşu da meydana yıkıp ayaklarına Başağa'nın tâyin ettiği miktar tura vururlar. Çavuş yârandan sayılmadığından, dayaktan başka cezâsı yoktur.

Eğer Başağalardan birisi suç işlemişse onun dâvâsına diğer Başağa bakar. Yok : yâran **her iki Başağa'dan dâvâcı** ise, o sene Çankırı'da kaç tâne sohbet toplantısı varsa, onların Büyük Başağaları ve Küçük Başağaları çağırılır. Dâvâ onbeş yirmi kişilik Başağalar ve dâvâcı yârânın toplandığı mecliste görülür. Hüküm, **yolsuzdur** veyâ **yolludur** şeklinde çıkar. Yolsuz çıkmışsa cezâyı yâran toplanıp kendi aralarında kararlaştırırlar. Eğer Başağalar yolsuz hükmüne râzı olmayıp itiraz ederse, dâvâ **Ahi Baba Vekili'**ne götürülür, onun hükmü kesindir.

Yâran sohbetinde mahkeme bittikten sonra herkes yerine geçer, ocak sâhibine kahve için Başağa işâret eder. Herkese birer kahve verirler. Bu arada şunu ilâve edelim, misâfirler gittikten sonra yâran oturuş şeklinde serbesttir, Başağa'nın oturuşuna uyumlu değildir (**mahkeme faslı hâriç**). Sonra Başağa sesi güzellerden birine bir aşr-ı şerif okutturur, **Fâtihâ** çekilir ve hep birden ayağa kalkar, önce Başağalar olmak üzere, sohbet evinden ayrılırlar. Bu arada sabah olmuş, ortalık aydınlanmışır.

Böylece yirmidört yâran tek tek yaparsa yirmidört hafta, ikişer ikişer yaparsa, oniki hafta süren sohbet; sıra Başağalara gelince daha renklenir. Eğer ikişer kişi bir ocak yakıyorlarsa, K. Başağa'nın yanında bir yâran bulunur. Buna **yamak** derler. Arkadaşlarının kendi sıralarında harcadığı miktar para ile

K. Başağa gecesine maddi katkıda bulunur. **Büyük Başağa'ya yamak verilmez, şânına yakışmaz.** Sıra Başağaların gecesine gelince bütün yasaklar kalkar. Mahkeme ve cezâ biter. Artık yâran töre'yi ve nizâmı mahkemesiz ve cezâsız aynen uygular. Çünkü tam mânâsıyla yetişmişler ve yâran olmanın şuuruna ermişlerdir. Bilhassa dışarıya karşı her zamankinden daha dik-katli hareket etmek gerektiğini anlamışlardır.

Sıra kendisine gelen **Küçük Başağa**, sohbet evini içli dışlı süsler, kapıya fenerler, lüks lâmbaları asar, dört beş koyun kestirir, sini sini baklavalara yaptırır, kırk elli misâfir dâvet eder, debdebeli, şâşaalı bir gece yapar.

Büyük Başağa ise **Küçük Başağa'dan** çok daha parlak ve daha gösterişli bir gece yapmak zorundadır. Bütün yâran B. Başağa ne yapacak diye merakla beklerler. B. Başağalar varlıklı K. Başağalardan çok çekinirler. **Büyük Başağa** evin içini, alt katını, üst katını, yağlık, bindallı, uçkur, bohça, halı gibi süslemelerle öyle süsler ki, duvarlarda ve tavanda bir karış yer boş kalmaz. Ayrıca evin avlusuna dış kapıya kadar halılar serdirir, ağaçlara renkli fenerler, lüks lâmbaları astırır. K. Başağa beş koyun kestirmişse, o on koyun, veyâ onbeş coluk kestirmişse o otuz coluk kestirir. K. Başağa on sini baklava yaptırmışsa, o yirmi sini yaptırır. K. Başağa elli lâmba yaktırmışsa, o yüz yaktırır. K. Başağa elli misâfir dâvet etmişse, o yüz misâfir dâvet eder. Aşağı yukarı onun yaptığığın bir mislini yapmağa çalışır. İki, üç takım daha sazıcı getirir. Köçek, davulcu, zurnacı getirir. Yârâna birer işlemeli mendil veyâ birer işlemeli poşu; Çavuşla, sazıcılara birer takım elbise hediye eder. Gündüz yârânı hama-götürür, öğleyin yağlı yedirir.

Başağa gecesinin gündüzü yâran sırmalı cepkenlerini, zıvgalarını ve poşularını giyerek çarşının kalabalık yerlerinden önlerinde sazıcıları sazlarını çalarak, **Kayabaşı** denen, şehrin üst kısmındaki bir yere veyâ **Kurşana** tepesine çıkarlar ve orada uzun havalar söyler, şarkı ve türküler okurlar.

Akşam ezanında Başağa'nın evinde, yâran usûl üzerine toplanır. Diğer sohbet gecelerinden farklı olarak kahve merâsiminden sonra sofra kurulur. Misâfir olmaksızın yâran bu yemeği kendi arasında yerler.

Bâzı Başağa gecelerinde misâfir yalnız bu akşam yemeğine

çağrılır. Bâzılarında gecede ayrıca bir yemek verildiğinden her iki yemekte de misâfir bulunur.

Bu yemek takım yemeğidir. Söylediğimiz gibi önce çorba gelir. Bu toyga çorbası veyâ yoğurtlu **pirinç çorbası**dır. Sonra et gelir. Bu, bütün et denen kızartma tipi bir et yemeğidir. Bu bâzen hindi dolması, veyâ kuzu kızartması da olabilir. Sonra tatlı gelir, bu genellikle ya baklava, ya da Çankırı'ya mahsus elde kesilmiş **bâdemli tel kadayıftır**. Sonra **ekşili bamya** gelir. Bu çok yağlı, sulu ve koruk ekşili olur. Sonra **pilâv** gelir, tereyağlı ve etli olur. Sonra gene tereyağla yapılmış su **böreği** gelir. Sonra Çankırı'da **dolma** denen yaprak sarması gelir. Buna renginden dolayı ve son yemekten bir önce geldiği için **kara haber** derler, en son **sütlâç** gelir, ayrıca ayran, hoşaf, pestil ezmesi, turşu da verilebilir. Bu sofrâ kalktıktan sonra yâran yerine geçer ve misâfirler gelmeye başlar. Bu arada oyunlar, türküler, bir cüm-büş, bir âhenk yer yerinden oynar. Şehrin ileri gelen idârecileri, eşrâfı genellikle misâfirler arasında bulunur. Gece yarısına doğru tekrar sofralar kurulur. Akşam yemeğindeki mevcut yemekler aynen ve aynı sıra ile tekrar gelir. Çavuş elinde tura, yemek yemekte yavaş davrananlara şaka yollu hafifçe vurur. Yukarda belirttiğimiz gibi K. Başağa beş sofrâ kurmuşsa (her sofrâ oniki onüç kişilik olur), Büyük Başağa on sofrâ; o, on sofrâ kurmuşsa B. Başağa yirmi sofrâ kurup o kadar misâfir çağırarak ve ağırlamak zorundadır.

Sözün kisası, Büyük Başağa o kadar büyük bir şölen yapar ki, Dede Korkut'un Oğuz beyleri için kullandığı: «Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdı» ifâdesine aynen uyar. Yalnız kımız yerine beş altı okka çekilmiş kuru kahveden pişirilen güğüm güğüm kahveler ikram edilir.

Başagalık yapıp da iflâs eden iş adamları hiç de az değildir. Ayrıca evinin kiremitlerini sessizce toplatıp Başağa gecesinin masrafları için sattıran çok Başağa olduğu söylenir.

Burada; yârânın başka bir yârâna topluca misâfirliğe gidişleri ve bundaki usûl, sigara gecesi, yârânın gündüz toplanmaları, cezâ yemekleri ve bunların husûsiyetleri yârânın düğüne gidiş şekilleri gibi teferruatı, mevzûu fazla uzatmamak için anlatmadık.

İkinci yemekten sonra eğlence ve oyunlar devam eder. Sabaha yakın misâfirler gider, yârânın ayrılık vakti gelir. Saz-

lar Çankırı'da, düğün ve merâsimlerde bitiş ve ayrılış sırasın-
da çalınan Cezâir havasını vurur. Bu :

Cezâir'dir koç yiğidin vatani
Aramazlar gurbet ilde yüteni
Yar, yar, yar, yar...

diye başlayan Cezâir marşı'nın biraz değişik tarzda söylenişidir.

Sazlar Cezâir havasına başlayınca yâran ayakta iki sıra dizilir. Başağalar en uçta dururlar. Küçük Başağa diz çöker, Büyük Başağa'nın elini öper, sonra sıra ile yâran başağalarının elini öper. Başağalar da yârânı kucaklarlar. Sonra yâran bir-biriyle kucaklaşır. Bu ayrılış faslı çok hazin olur, yârandan pek-çoğu kendini tutamaz, ağlar. Artık o sohbet meclisi tamâmiyle sona ermiştir. Fakat aralarındaki bağlılık, sevgi, dostluk ve hürmet ölünceye kadar devam eder.

Bundan sonraki yaşayışlarında birbirlerine gene yâranağa (daha doğrusu Çankırı tâbiriyle yârenağa), Başağalara da Başağa diye hitap etmeye, gerekli saygı ve sevgiyi göstermeye devam ederler. İleriki yıllarda bu yâranların bir kısmı başka sohbet toplantılarına katılır, gene yâran veyâ durumu müsâit-se Başağa olur.

Tam hakkıyla B. Başağalık yapan birisinin bugünün para-siyle en az beş altı milyon lira para harcaması gerekir. Ben bu kadar para harcayan Başağalar devresine yetiştim. Başağalık yapıp da iflâs eden tüccar veyâ esnaf az değildir.

... Son zamanlarda daha az masraflı B. Başağa geceleri ya-pılmaya başlandı.

Başağalar ne kadar şâşaalı ve masraflı gece yaparlarsa yap-sınlar, yârânı pek memnun edemezler. Her B. Başağa gecesinin ne derecede B. Başağa'ya lâıyk bir tarzda yapıldığı yâran ara-sında kritik edilir ve genellikle yâran Büyük Başağa'ya : «Ol-madı Başağa», «az oldu Başağa» diye memnûniyetsizliklerini açıkça bildirirler. Velhâsıl Büyük Başağa ne yapsa azdır. Dâi-mâ daha fazlasını yapması gerektiği düşünülür.

Çankırı yâran sohbetini ve icrâsındaki detaylı bilgiyi siz-lere aktarmağa çalıştık. Ayrıca Anadolu Türk târihi içerisinde Çankırı'nın mahallî özelliğini dile getirmeye gayret ettik.

Yâran sohbetinde ilk gözümüze çarpan husus **bir devlet yapısı özelliği** arzemiş olmasıdır. Bu özellik her safhada âdetâ **ben buradayım** diye bağırmaktadır.

Tabii, daha dikkatle bakıldığında bu devlet yapısının eski **Türk - Oğuz devlet yapısından** başka birşey olmadığı açıkça belli oluyor.

Çankırı yâran sohbetleri Ahilikle ve Esnaf Loncalarıyla da çok yakın ilişkiler içerisindedir. Ve yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, Ahiliğin temelindeki fütüvvet birliklerinden de temel almıştır. Ayrıca Lonca teşkilâtı Türkler Anadolu'ya gelmeden Bizans'ta var olan ve Türkler'le gelişip mâhiyet değiştiren bu an'aneye kök veren unsurlardan biri olmuştur.

Anadolu'daki Ahi birlikleri Bizans Loncalarına da, eski İslâmî esnaf teşkilâtlarına ve Arab fütüvvet birliklerine de benzememekte ve onların devamı sayılmamaktadırlar. Onlardan çok şeyler alan Türklerin, Orta Asya'dan getirdikleri, öz değerleriyle karıştırıp ortaya çıkardıkları, yeni şekiller, yeni sentezlerdir.

Ahiliğin kurucusu sayılan Ahi Evran: Menkıbelere ve ahilerin inançlarına göre incelenirse; tam bir Türk Alp (er, eren) - Bilge tipini temsil ettiğini görmek mümkün olur. Ayrıca burada Ahiliğin temel vasıflarından birinin de konukseverlik ve cömertlik olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Ahilik; Türklerin göçebe kültürden Anadolu'da yerleşik kültüre geçmesiyle oluşturdıkları müesseselerden birisidir. Bozkır yaşayışının gereği var olan töre ve an'aneler yerleşik düzende yeni sistemler içerisinde şekil değiştirerek varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Çankırı yâran sohbeti bünyesinde Ahilikle sıkı bağlar olduğu açıkça bellidir. Çalgı ve oyun dışında, devrin İslâm anlayışına tam uymak, eline, diline, beline hâkim olmak, cömert olmak, misâfirperver olmak, başkana tam itaat etmek, sırrı dışarıya vermemek, tam bir dayanışma içinde olmak, acıya, sıkıntıya katlanmak, yiğit ve cesur olmak gibi husûsiyetler Ahiliğin temel kâidelerindendir ve yâran sohbetinde de bunların çoğunun bulunduğunu görmüş bulunuyoruz.

Yâran sohbetinde Ahilik esasları yanında eski Türk törelerinin de (tabii bunların bir kısmı Ahi gelenekleri ile birlikte

bünyeye girmiştir) açık bir şekilde yaşadığını müşâhede ediyoruz.

Türkler dünyâda, târîh boyunca pek çok devlet ve imparatorluk vücûda getirmiş olmakla tanınırlar. Hakikaten târîh boyunca kurulmuş irili, ufaklı Türk devletlerini saymaya kalksak satırlar yetmez. Diğer milletlerin târihinde pek rastlanılmayan bu durum, Türklere has bir haldir. Türklerin törelerinin esâsını teşkil eden **boy nîzâmı**, **il nîzâmı**; yâni Beylerin mâiyeti erkânı ile toplanıp **divan** kurması, divan açması yemekli içkili şöenler tertip etmesi, bu toplantı meclislerinin terkibi, âdetâ bir **çekirdek devlet** addolunabilir. Bir devlet nîzâmında bulunması gerekli bütün temel unsurlar Türk beylerinin bu toplantılarında mevcuttur. Uygun bir zemin ve zaman içerisinde derhal hakikî bir devlet hâlini almaya hazırdır. (Onun için bu toplantılara ve toplantı yerlerine **divan** denmektedir).

Bilhassa **Oğuz Türkleri**'nin toplantılarına âit bu bilgileri en canlı bir şekilde **Dede Korkut** menkıbelerinde müşâhede ediyoruz.

Çankırı yâran sohbetinde de bu devlet özelliği her hâliyle göze çarpıyor demıştik.

Bu tesbitlerimizi şöyle sıralayabiliriz :

- 1 — **Tam bir otoriteye sâhip Başağalar** (Basağaların iki tâne oluşu eski Türk devlet geleneğinin bir devâmıdır).
- 2 — **Çavuşun bulunması ve çavuşun Başağa'ya bağlı olması**, çavuşun elinde cezâ âleti turanın bulunması. [Çankırı'da çocukların oynadığı bir tura oyunu vardır. Çocuklar sıra ile aşık atarlar, cuk gelen (bey-tura münâsebeti) bey olur, tura işâretli kısım gelen şahıs, turayı alır, geri kalanlar yeniden aşık atarlar. Aşığın düşüş şekline göre bey, turayı tutana her çocuk için kaç tura vuracağını bildirir].
- 3 — **Bir mahkemenin mevcûdiyeti ve icrânın işleyişindeki ciddiyet.**
- 4 — **Kânunların mevcûdiyeti ve kutsallığı.**
- 5 — **Dışarıya karşı bünyeyi koruma temâyülü.**
- 6 — **Toplantı açılırken merâsimle açılması ve resmî açılış müziğinin de merâsim esnâsında devamlı çalınması.**

- 7 — Yârânın resmî üniforma giymesi.
- 8 — Yârânın her birinin oturduğu yerin özel olması. Devlet başkanı bile olsa, Başağa'nın kimseye yerini vermemesi, gibi hallerdir.

Tabii bu saydıklarımız eski Türk Oğuz beyleri toplantılarında da aynen mevcuttu. Ayrıca Çankırı yâran sohbetinde Türk - Oğuz töresinden gelen şu diğer unsurları da görebilmekteyiz.

a) Yârânın yirmi dört kişi civarında olması (24 OĞUZ BOYU). Yârânın Büyük Başağa kolu (12 kişi) Sağ kol, küçük başağa kolu (12 kişi), sol kol diye ikiye ayrılması (BOZOKLAR, ÜÇOKLAR) Büyük Başağa kolunun sağda, Küçük Başağa kolunun solda oturması. Büyük Başağa kolunun en sonunda oturanın Küçük Başağa kolunun en başında oturandan daha kıdemli olması, her yârânın belli bir yeri olup, kimsenin kendi yerinden başka yere oturamaması (ORUN). Başağaların oturdukları yerlerin kat, kat minderlerle yükseltilmesi, yârânın toplantı salonundan çıkarken geri geri çıkması.

b) Başağaların iki tâne olması (târih boyunca Türklerde görülen ikili, —Hâkan ve Yabgu'lu— devlet sistemi; Hunlarda, Göktürkler'de...) Büyük Başağa'nın ocağın sağında oturması. Küçük Başağa'nın ocağın solunda oturması. Büyük Başağa'nın tam otoritesi, yârânın dâimâ «Başağam bilir» sözüyle söze başlaması. Başağaların otoritelerinin töreden gelmesi, töreye uymayan başağalara karşı gelinmesi, hesap sorulması.

c) Toplantı yapılan salonun özelliği kapıdan doğrudan girilmeyip, bir holden dönerek girilmesi (eşik kutsiyeti). Ocağın kapının tam karşısında olması. Başağaların ocağın sağ ve sol tarafında oturmaları, sohbet esnâsında ocağın mutlakâ devamlı yanar halde olması (Ocak kutsiyeti), toplantı tertip etmeye ocak yakma, toplantı sırası gelene ocak sâhibi denmesi. Toplantı salonuna divanhâne denilmesi (divan - resmi devlet toplantısı). Sazcılarının yerinin parmaklıkla bölünmüş ayrı bir mahal olması, şahniçin (Mehter).

d) Çavuşun bulunuşu. Çavuşun gelen gideni kapıdan yüksek sesle bağırarak haber vermesi, çavuşun inzibat âmiri durumunda olması (Çavuş başı).

e) Toplantının başlarken merâsimle başlaması (dîvan açma, kahve dağıtımı ve merâsimi çavuşun tek diz kırarak bir eli göğsünde tepsiyi sunması (Yükünmek). Fincanların elde bekletilmesi, sırayla birer yudum aldıktan sonra geri kalanın serbestçe içilmesi. Bütün yârânın bu merâsimde bulunma mecbûriyeti. Zarûrî olarak bulunmayan yârâna bu merâsimin daha sonra mutlakâ yapılması. (Eski Oğuz toplantılarındaki kırmızı içme merâsimi ve kırmızı merâsimiyle toplantıların başlaması).

f) Târihi destanların ve mahallî olaylara yakılan türkülerin yalnız oniki telli saz ve darbuka eşliğinde özel bir makamla ve tiz perdeden okunması (Hâkanların ve boyların toplantılarında, ozanların kopuzla destan söylemeleri, Dede Korkut'ta boy boylamaları, saz sazlamaları.)

g) Başağa gecelerinin çok debdebeli ve tantanalı olarak icrâ edilmesi. Bilhassa Büyük Başağaların bu gece için âdetâ bütün varlıklarını harcamalarının gerektiğine inanılması ve Başağaların ziyâfetlerde birbirlerini geçmeye çalışmaları, bu uğurda iflâs etmeyi bile göze almaları. [Dede Korkut'ta Kazan Han yılda bir kere Oğuz beylerini toplar, tepe gibi et yığar, göl gibi kırmızı sağdırır, büyük bir şölen tertip eder. Şölenin sonunda da hâtununu elinden tutup evinden dışarı çıkar, evini beylerine yağma ettirir (hân-ı yağma)].

Ayrıca başağaların gecesinde yemekler çok çeşitli ve çok bol olmasına ve gecede 2 defâ sofranın kurulmasına rağmen, yârânın yemeği iştahla yemek zorundadır. Yemekte gevşeklik gösterenlere Çavuşun turayla (hafifçe) vurması (Türklerde Bey'in, hâkanın, pâdişâhın yemeğini yemek itaat işâretidir. Normal zamanlarda sarayda ikram edilen yemeğe saldıracasına hücum ederek yemek ve isyan edecekleri zaman **kazanları devirerek** pâdişâhın yemeğini yememek Yeniçerilerin meşhur âdetlerindendi.)

h) Ayrıca yârânın hâiz olması icâb eden hasletlerden cesâret, doğruluk, cömertlik, misâfirperverlik, büyüklere saygı, disiplin, çeviklik, uyanıklık gibi yüksek vasıflar; târih boyunca bütün Türk topluluklarının bâriz karakteri olmuş olması.

İşte bu yukarıda sıraladığımız husûsiyetler, bize Çankırı yârân sohbetinde Türk Oğuz geleneğinin, töresinin, Türk devlet-

divan toplantı nizâmının nasıl canlı bir şekilde varlığını devam ettirdiğini açıkça belirtmektedir.

— 0 —

KAYNAKLAR :

- 1 — Çankırı Târih ve Halkiyat Notları, Hacı Şeyhoğlu Hasan Bey.
- 2 — Dede Korkut Hikâyeleri, Prof. Dr. Muharrem ERGİN.
- 3 — Ahi Birlikleri, Dr. Sabahaddin GÜLLÜLÜ.
- 4 — Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Târihi, Selçuklular, Prof. Dr. Osman TURAN.
- 5 — Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi.
- 6 — İbn Batûta Seyâhatnâmesi.
- 7 — Türk Milli Kültürü, Prof. Dr. İbrâhim KAFESOĞLU.
- 8 — Oğuzlar, Prof. Dr. Fâruk SÜMER.

TÜRK MÜNEVVERİNİN MÜŞTEREK FİKİR VE İMAN ZEMİNİ NEDİR?

(1986 - 1987 Açık Oturum Programı)

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı, 15 seneden beri düzenleye geldiği akademik konferans serileriyle yurdumuzda güzel bir gelenek başlatmıştır. Bilhassa İstanbul'da zamanla teşekkül eden diğer kardeş kuruluşların da iştirâkiyle bu tür faaliyetlerin çapı hayli genişlemiş ve bir takım kültür muhitlerimiz teessüs etmeye başlamıştır. Artık bir çok millî kültür meselesi, değişik mahfillerde, muhtelif açılardan ele alınıp işlenebilmektedir.

Vakfımız bu gelişmelerden fevkalâde bahtiyarlık duymaktadır.

Millî kültürümüz mâdem ki artık umûmî hatlarıyla işlenebilir hâle gelmiştir, o halde meselelerimiz üzerinde, daha köklü netîceler verecek daha ciddî ve husûsî çalışmalara girilebilir demektir.

Bugün Türkiye'nin en mühim meselesi, kendi milletinin ölçülerinden sapmadan kalkınmak ve dünyâ milletleri arasındaki tabîî yerini almaktır. Yâni bir numaralı meselemiz kalkınmaktır. Bu noktada "kalkınma" ve "müesseseseleşme" devlet hayatında yapışık ikizler gibidir. Çünkü aslında, devlet de bir müessesesedir; kendisini meydana getiren müesseseler manzûmesi içinde bir "merkez müessesese" hüviyetindedir.

Kervansaraylarımızın, an'anevî Türk misâfirperverliğine dayanarak binâ edilip asırlarca yaşaması gibi; müesseseler, âid oldukları mil-

letin müspet, istikrarlı haslet ve faziletlerine dayanırlar; ancak bu sâ-yede uzun ömürlü ve verimli olabilirler.

Fakat millî hasletlerdeki mâhiyet ve mânâ birliği, istikrar, millet fertlerinin tamâmında hâkim olan müşterek bir fikir ve îman zemîninin eseridir. Nitekim mâzîmizin parlak devirlerine dikkatle bakarsak görürüz ki, o zamanlar bütün mliletçe olduğu gibi münevverler tarafından da kabul edilmiş, yaşanmış, devlete temel teşkil etmiş bir ortak fikir ve îman zemîni vardı. Eski müesseselerimiz arasındaki gâye birliği, verim yüksekliği ve bilhassa bugün eksikliğini şiddetle hissettiğimiz devlet millet kaynaşmasının temeli o zemîne yerleştirilmişti.

Elbette insanların yaratılışları, bünye ve mizaçları birbirlerinden farklıdır. Fertlerin fikir ve îman dünyaları diğer insanlarla yüzde yüz intibak hâlinde değildir. Bu tabiidir. Ancak fertlerde aynı milletin mensûbu olmanın getirdiği birçok birleşme ve iştirak noktaları vardır ki, bunlar bir arada mütâlâa edildiği takdirde müşterek bir zemin teşekkül eder. Bir takım yenilenmeler bu zemin için de mukadderdir. Ama yeni nesillere esas unsurlarını kazandıracığımız bu zemin, aynı zamanda millî canlılığımızın temînâtı olur.

Aslında millete bu zemîni tanıtır ve kazandırması gereken müessese millî eğitim mekanizmasıdır. Ama, millî eğitimimiz maalesef bu işi bir türlü hakkıyla yerine getirmemiştir. Çünkü iş başına geçen her kadronun kendisine has fikirleri vardır ve kadrolar değişikçe politikalar da değişmiştir. Dolayısıyla, mevzû millî eğitim de olsa işi görecektir olan zümre nihâyet münevver zümresidir ve bu noktada devlet demek âdetâ münevver demektir.

1986 - 1987 konferans programımızı “Türk Münevverinin Müşterek Fikir ve İman Zemîni Nedir?” suâlî çerçevesinde meydana getirilen açık oturumlar serisi şeklinde tertipleşimizin sebebi budur. Kubbealtı böylece asırlık kargaşalıklar içindeki fikir dünyamızın son senelerde girdiği kendine geliş vetîresini göz önüne alarak, bu konuda mütevâzî bir adım atmayı düşünmüştür. Çünkü bu açıdan bakıldığı takdirde yapılacak ilk iş, münevverimizin fikir ve îman anlayışını tesbit etmek ve ancak ondan sonra, bu tesbitler ışığında bütün diğer meselelerimizle birlikte millî eğitim meselesine dönmek olmalıdır. Dolayısıyla senelerdir şikâyetçi olduğumuz halkımızın devletine ve münevverine karşı küskünlüğünün önü alınmış olacaktır. Ayrıca, tamâmen ilmî usûllerle yapılmasını arzû ettiğimiz böyle bir çalışmanın, müesseseleşme ve istikbâle doğru atacağımız adımlar için de sağlam bir zemin meydana getireceği ümîdindeyiz.

Elimizdeki mevzû son derece geniş çaptadır. Pratik neticeler elde edilebilmesi için, sınırlandırılması mecbûriyeti vardır. Nasıl sınırlandırmak gerektiği husûsunda bir hayli düşünülmüştür. Sonunda, metod bakımından hem konferans mevsiminin vereceği imkânlar, hem de dinleyicilerin rahat tâkip edebilmesi keyfiyeti bir arada mütâlâa edilip, mevzûların haftada bir ele alınması münâsip bulunmuştur. Mevzûlar ise yıllardır, konferanslar esnâsında ve sonrasında dinleyicilerimizin ısrarla sordukları sorular içinden, daha çok meselelerimizin felsefî temellerini alâkadar edenlerin seçilmesi ve bunların kendi aralarında tasnif edilmesi sûretiyle tesbit olunmuşlardır.

Konferanslarımızda dinleyicilerimizin içine girdikleri bir tavır var idi ki, yıllardan beri dikkatimizi çekmekteydi. Dinleyici, meselelerin umûmî ifâdelerle geçirtilmesinden hoşnud değildi. Konferanslarda haklı olarak ya yeni bir görüş beklemekte veya farklı bir ifâde yoluyla değişik görüş açıları yakalamak arzûsundaydı. Değerli konuşmacılarımız vâsıtasıyla konferanslarımızda da karşılamaaya çalıştığımız bu talebe, bu açık oturumlar serisinde daha geniş ölçüde cevaplar bulmak istiyoruz. Bu maksadla, ele alınacak mevzûları bâzı alt başlıklarıyla birlikte tesbit edip, ilim ve fikir sâhasındaki sâhiplerini bularak onlara tevdi ettik. Mevzû tahlillerinde indî, keyfî bir yol tutulmamıştır. Mümkün mertebe, gençliğimizin cevâbını aradığı sorular gün ışığına çıkarılmaya dikkat edilmiştir.

1986 Aralık ve 1987 Ocak, Mart ve Nisan aylarında, her haftanın Cuma günleri Saat 18.00 den sonra Vakıf konferans salonunda düzenlenecek bu serideki ana mevzûlar: Târih, Din, Töre, Fikir Hayâtımızda Felsefenin Yeri Ne Olmalıdır?, Tefekkür Anlayışımız, Dünya Görüşümüz, Örf ve Âdetlerimiz, İnsan Tipimizin Psikolojisi, Millî Hukuk Sistemi, Devlet Anlayışımızın Zemîni, Batı'da ve Bizde İlim Anlayışı, İlmi ve Teknik İnkişafırlara Nasıl Ayak Uydurmalı?, Sanatlarımız, Millî İktisat Siyâsetimiz bahisleridir.

Bu mevzûlar, kendi içlerinde konuşmacı adedine göre önce iki veya üç ana başlığa ayrılmış ve bunlardan her biri bir konuşmacıya tahsis edilmiştir. Böylece bu tür toplantılarda sıkça görülen, konuşmacıların aynı bahsi tekrarlama tehlikesi önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca ana başlıklar da yukarıda kısaca anlatmaya çalıştığımız usûlle alt başlıklara ayrılmıştır. Maksad, birbirine çok yakın gibi görünen mevzûlar arasındaki farkları belirtmeye çalışmak olduğu kadar, aynı zamanda bir konuşmacıya düşecek yarım saatlik zamânın en iyi şekilde de-

ğerlendirilebilmesini sağlamak için, ona düşecek mevzûun hudutlarını çizilmektir.

Hazırlanan bu program hem konuşmacılarımıza, hem basın mensuplarına, hem de dinleyicilerimize dağıtılmıştır. Böylece konuşmacılar serinin bütünü hakkında fikir sâhibi olacakları gibi, diğer mevzûlar içinde kendi konuşmalarının yerini de tâyin edebileceklerdir. Aynı şekilde, basın mensupları ve dinleyicilerimiz de dinledikleri konuşmaları bir bütünlük içerisinde görebilecekler, kıyas ve değerlendirme yapabileceklerdir.

Önceki yıllarda olduğu gibi, bu serideki konuşmaları da bantlara kaydediyoruz. Bantları, yıl sonunda topluca çözerek bir kitap hâlinde yayınlamayı düşünmekteyiz. Konuşmacılarımızın, toplantı sonunda elerindeki metinleri vermeleri tabiidir ki işimizi daha kolaylaştıracaktır. Ortaya çıkacak kitabı ise yetkili mercilere ulaştırmak, memleketin istikbâli üzerinde düşünenlere takdim etmek niyetindeyiz.

Programa dikkatle bakılırsa, sorularla üzerinde düşünülmesi istenen meseleler, istikbâle tesiri olacak, zamâna bağlı olmayan hususlardır. Meseleler suâl hâline getirilirken mümkün mertebe millî geleceğimizin felsefî temellerini verecek mâhiyetteki sorular tercih edilmişlerdir.

Meselâ ilk açık oturumda ana mevzû “Târih”tir. Bir başkan ve iki konuşmacı vardır. Mevzû iki yönüyle düşünülmüştür:

- 1 — Türk târihinde devamlılık arzeden millî husûsiyetler,
- 2 — Türklerin, fikrî açıdan târih boyunca millî gâye ve hedefleri.

Türk târihi gibi engin bir sâhada neden bu iki mesele bahse konu edilmiştir?

Bu iki konu seçilmiştir, çünkü bizim aradığımız, fikir ve îman zemînidir. Mevzû târih bile olsa, maksad gelecektir. Târih boyunca değişmeyen özellikler, târihi yapan ve gelecekte de yaşayacak şeylerdir ki, bunları bilmek, istikbâl hesaplarıyla uğraşan münevverlerimiz için basacakları zemîni tanımak demektir. Ayrıca milletler arasındaki büyük yarışta, Türk milleti adına başı çekecek olan münevverlerin, milletin âdetâ genlerine işlemiş gâyelerine, hedeflerine uymayan istikâmetler göstermesindeki yanlışlığın gün ışığına kavuşması; bundan sonraki hedeflerin de, imkânlar nisbetinde tabii yönelişlere uydurulmaya çalışılması ümit ve temennisindeyiz.

Diğer oturum mevzûları tesbit edilirken de aynı istikâmetteki düşünceler müessir olmuştur.

Ayrıca serideki mevzuların herbiri, kendisinden sonraki oturumun fikrî - ilmî esaslarının ortaya çıkmasını sağlayacak ve giderek bütünlük kazanacak tarzda sıralanmışlardır.

Konuşmacıların süreleri 30 dakikadır. Konuşmacılardan sonra oturum başkanı mevzûu toparlayacak, gereken neticeleri, hükümleri çıkaracaktır.

Böylece Kubbealtı, haftanın Cuma günlerinde bu serinin tartışıldığı bir akademi havasıyla bir mevsimi daha elinden geldiğince verimli geçirmeye çalışacaktır. Arzû edilen müspet neticeler elde edilir ise, önümüzdeki yıllarda daha husûsî ve hayâtî ehemmiyet taşıyan diğer meselelerimizi akademik tartışma zeminine getirebileceğimizi umuyoruz.

Gayret bizden, yardım Allah'tan ve ilgi münevverlerimizden olur ümidiyle.

Hürmetlerimizle...

Sait BAŞER

«Türk Münevverinin Müşterek Fikir ve İman Zeminî Nedir?» konulu seri başladı. Bunlardan 12.12.1986 Cuma günü «Tarih» başlıklı açık oturumdan bir görünüş.

1. TOPLANTI: 12.12.1986 Cuma

TÂRİH

Başkan: A. Aydın BOLAK

- A — Türk Tarihinde Devamlılık Arzeden Milli Husûsiyetler
- B — Fikrî Açıdan Tarih Boyunca Türklerin Milli Gâye ve Hedefleri
- A — I) Türklerin Devletsiz olamamaları ve Devlet gelenekleri hakkında
 - II) Türklerin hareket kabiliyetleri hakkında
 - III) İntibak kabiliyetleri hakkında
 - IV) Askerî otorite ve teşkilâtçılık an'anesi hakkında
 - V) Türk devletinin dâimâ hikmete binâen kurulması ve milli varlığa ters düşmemesine dâir
 - VI) İnsan tipi, devlet ve meclis meselelerine dâir

Konuşmacı: Doç. Dr. Abdülkâdir DONUK

- B — I) Beşeriyeti huzûra kavuşturmak
 - a — Milli birliğin tesisi
 - b — Siyâsî tesir sâhasının genişletilmesi gayretleri
 - c — Töre veyâ İlâyı kelimetullah için fiilî hâkimiyetin kurulmasını sağlamak
- II) Madde - mânâ terkibi içinde bir sosyal nizam kurmak
- III) Lider millet olmak

Konuşmacı: Prof. Dr. Ercüment KURAN

•
Prof. Dr.
Ercüment Kuran,
Târihte Türklerin
değişmeyen
gâye ve
hedeflerini
anlatırken.
•

A. Aydın Bolak «Tarih» başlıklı açık oturumda başkanlık kürsüsünde. O, düşünce ve vicdanlara konan yasaklardan şikâyet etti.

Doç. Dr. Abdülkâdir Donuk «Türklerin târihte devamlılık arzeden husûsiyetleri»ni anlattı.

2. TOPLANTI: 19.12.1986 Cuma

DİN

Başkan : Prof. Dr. Mustafa FAYDA

A — Türk milletin din müessesesi ile münâsebeti ve bu münâsebetin Türk târihinde İslâm öncesi ile sonrasındaki tezâhürleri

Konuşmacı : Prof. Dr. Ethem Rûhi FİĞLALİ

B — I) İslâm dininin özü nedir? “Dinin Rûhu” ne demektir?
II) Türklerin İslâmı yaşarken kendilerine has bir tarzları var mıdır?

Konuşmacı : Prof. Dr. Âmiran Kurtkan BİLGİSEVEN

3. TOPLANTI: 26.12.1986 Cuma

TÖRE

Başkan : Doç. Dr. Mehmet SARAY

- A — Töre'nin dayandığı temel felsefe
- B — Töre - devlet - insan - cemiyet münâsebetleri
- A — I) Tanrı - Töre münâsebeti
 - II) Töre - hikmet münâsebeti (Bilgelik)
 - III) Töre'de akıl, gönül ve nefis anlayışı
 - IV) Töre'nin insan - ahlâk - kâinat görüşü

Konuşmacı : Sait BAŞER

- B — I) Töre'nin fert ve cemiyet hayatındaki rolü

Konuşmacı : Yrd. Doç. Dr. Mahmut ASLAN

4. TOPLANTI: 2.1.1987 Cuma

**FİKİR HAYÂTIMIZDA
FELSEFENİN YERİ NE OLMALIDIR?**

Başkan : Prof. Dr. Necati ÖNER

- A — Felsefenin ilgilendiği temel meseleler nelerdir?
- B — Münevverimizin felsefeye karşı tavrı ne olmalıdır?
- A — I) Felsefenin çıkış sebepleri ve târihteki fonksiyonları hakkında bir hulâsa
 - II) Felsefenin ilgilendiği temel sorular nelerdir? Bu sorular cihanşümûl sorular sayılabilirler mi?

Konuşmacı : Yard. Doç. Dr. Fahreddin OLGUNER

- B — I) Batı'nın tesiriyle ortak bir kültüre doğru giden dünyâda, kendi orijinalitesini koruyabilmek için Türk insanının, kendi doğrularının felsefe lisânıyla anlatılması lüzûmu var mıdır?
 - II) Bu lüzum var ise, çalışmalarda hâkim kılınacak metod ne olmalıdır? Eğer bu lüzum yok ise, felsefesiyle yürüyen Batı karşısında bu tedrisâtın bırakacağı boşluk ne ile doldurulabilir?

Konuşmacı : Doç. Dr. Kenan GÜRSOY

5. TOPLANTI: 9.1.1987 Cuma

TEFEKKÜR ANLAYIŞIMIZ

Başkan : Prof. Dr. Mehmet AYDIN

- A — Mefhum dünyamızdaki tevhidi muhtevâ ve bunların tabii nizam ile âhenkleri üzerine
- B — Bu anlayışın medeniyetimizdeki tezâhürleri
- A — I) Mefhumlarımız arasında görülen mânâ kademelenmesi hakkında (Akıl mefhûmunda olduğu gibi)
- II) Mefhumların menşe veyâ çıkış sebepleri ve tevhid inancı içindeki yerleri hakkında (Evet - hayır gibi)
- III) Bu mefhumların birleşmesinden doğan tefekkür sistemi ve kâinat görüşü

Konuşmacı : Hayri BİLECİK

- B — I) Eski cemiyetimizde bu tür tefekkür mefhumları karşısında gösterilen hassâsiyet hakkında
- II) Bu mefhumların günlük hayatta ve sosyal bünyede görülen akislerine dâir

Konuşmacı : Yard. Doç. Dr. Mustafa TAHRALI

6. TOPLANTI: 16.1.1987 Cuma

DÜNYÂ GÖRÜŞÜMÜZ

Başkan : Dr. Âgâh Oktay GÜNER

- A — Doğu ve Batı Medeniyetlerinin kendilerine has husûsiyetleri
- B — Bunlar arasında Türk medeniyetinin kendisine has ayırıcı vasıfları
- A — I) Doğu medeniyetinin karakteristik vasıfları
- II) Batı medeniyetinin karakteristik vasıfları

Konuşmacı : Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAHRALI

- B — I) Türk Medeniyetinin “Devlet Medeniyeti” oluşunun izâhı
- II) Türk medeniyetinin “hareket” esâsına istinad etmesi

- III) Türk medeniyetinde madde - mânâ terkinin başarılı-
ması hakkında

Konuşmacı : Prof. Dr. Muharrem ERGİN

7. TOPLANTI : 23.1.1987 Cuma

ÖRF VE ÂDETLERİMİZ

Başkan : Prof. Dr. Muharrem ERGİN

- A — İslâmiyet karşısında Türk örf ve âdetleri
B — Muhâfazakârlık mefhûmu ve çağın süratiyle telifi meselesi
C — 20. Asrın sürati ve muhafazakârlığımız
A — D Örf ve âdetlerimizin, âdâb-ı muâşeretimizin kaynakları
II) Bunlarda görülen pratiklik ve insan unsuruna verilen değer
III) Örf ve âdetlerimizin dayandığı düşünce sistemi
IV) Bunlardan İslâmî prensiplerle münâsebetleri ve misâl-
ler

Konuşmacı : Doç. Dr. Ali YARDIM

- B — D Muhâfaza edilecek kıymetlerimizde “Hareket” unsuru-
nun yeri nedir?
II) Bu açıdan meselâ dilimizdeki fiil hâkimiyeti ve hare-
ketlilik nasıl düşünölmelidir?

Konuşmacı : Prof. Dr. Necmeddin HACİEMİNOĞLU

- C — Çağın sürat vâkıası karşısında muhafazakârlığımızın du-
rumu nasıl ele alınmalıdır?

Konuşmacı : Doç. Dr. Mustafa ERKAL

8. TOPLANTI : 30.1.1987 Cuma

İNSAN TİPİMİZİN PSİKOLOJİSİ

Başkan : Prof. Dr. Recep DOKSAT

- A — Milli insan tipimizin psikolojisi nasıl olmalıdır?

- B — Bu psikolojiyi kazandıracak eğitim metodlarımız neler olmalıdır veyâ nasıl tesbit edilmelidir?
- A — I) İnançlı olmak, kültür değerlerini muhâfaza etmek çağ dışılık mıdır?
- II) Uzun zamandır insanımıza işlenen aşağılık kompleksi nasıl izâle edilmelidir?
- III) Komplekssiz ve kendinden emin insan nasıl yetiştirilmelidir?
- IV) İnsanımıza, diğer milletlerin dâimi kültür taarruzları karşısında ne mâhiyette bir direnme gücü kazandırılmalıdır? Onu çağın şartları dışına çıkarmadan bu iş nasıl yapılabilir?

Konuşmacı : Doç. Dr. Fevzi SAMUK

- B — I) Bugün insanımız çağın karşısında nasıl tavır almalı ve ona nasıl bakmalıdır?
- II) Çalışkan ve mesûliyet duygusuna sâhip insan nasıl yetiştirilir? Bu insanın değeri nedir?

Konuşmacı : Nâzik ERİK

9. TOPLANTI : 6.3.1987 Cuma

MİLLÎ HUKUK SİSTEMİ

Başkan :

- A — Hukûkun temelleri
- B — İctimâî yapımıza uygun bir milli hukuk sistemi mümkün müdür?
- A — I) Batı'da ve bizde hukuk ilminin kaynakları nelerdir?
- II) Hukûkun her sâhası beynelmilel midir?
- III) İslâm Fıkıhı ve Türk Tôresi'nin bugünkü hukuk sistemlerimizde yeri var mıdır? Bu iki unsurun millî hukuk sistemimizde yeri ne olmalıdır?

Konuşmacı :

- B — I) Hukuk felsefesinin hukuk ilmi içindeki yeri nedir?
II) Bir Türk hukuk felsefesi neden kurulamamıştır?
III) Böyle bir felsefenin temel unsurları neler olmalıdır?
Önce Türk hukuk sistemi mi kurulmalıdır, ki; bir felsefe tesbiti mümkün olsun, yoksa böyle bir sistem felsefeden hareketle mi tesis edilir?

Konuşmacı :

Not : Bu oturumun konuşmacıları ileride ilân edilecektir.

10. TOPLANTI: 13.3.1987 Cuma

DEVLET ANLAYIŞIMIZIN ZEMİNİ

Başkan : Yard. Doç. Dr. Emin IŞIK

- A — Türk devletinde kudsiyetin kaynakları ve dayandığı temel felsefe nedir?
B — Bayrak ve İstiklâl Marşımızdaki mânâ dünyası ve bunlar arasındaki irtibat noktaları hakkında.
A — I) İl (devlet), Türklerde islâmiyetten evvel neden mukaddesti?
II) Devletin kudsiyetinin islâmiyetten sonraki durumu
III) 1982 Anayasamızın giriş cümlesinde bugünkü devlete kudsiyet izâfe edişimiz hangi düşünceye dayandırılmıştır?
IV) Hukûkun üstünlüğü münâkaşaları Devlet'e halel getir-memelidir.

Konuşmacı : Doç. Dr. Abdülkâdir DONUK

- B — I) Bayraklar rastgele şekiller midir?
II) Muhtelif Türk bayraklarındaki renk ve sembollere verilen mânâlar. (Başka milletlerinkilerle mukâyeseli olarak)
III) İstiklâl Marşı ve bayrağımız arasındaki müşterek mânâ ve semboller nelerdir?

Konuşmacı : Prof. Dr. Necmeddin HACİEMİNOĞLU

11. TOPLANTI : 20.3.1987 Cuma

BATI'DA VE BİZDE İLİM ANLAYIŞI

Başkan : Prof. Dr. Ekmeleddin İHSANOĞLU

- A — Batı ilim anlayışının kaynakları
- B — Bizde ilmin menşe'leri
- C — Batı ilim anlayışı ile bünyemizin telifi meselesi
- A — I) Bilginin kaynağı ve değeri hakkında Batı'nın umûmî temâyülü
- II) Bu temâyül istikâmetinde doğan pozitif bilimler ve tek-nolojinin gelişme çizgisi hakkında
- III) Gelişmiş teknoloji - insan - cemiyet münâsebetleri sıh-hatli midir?

Konuşmacı : Doç. Dr. Kenan GÜRSOY

- B — I) Bizde bilginin kaynakları ve değeri hakkında
- II) Bizde kullanılmış olan ilim metodları

Konuşmacı : Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY

- C — I) Bu iki anlayışı hangi noktalarda bağdaştırabiliriz?
- II) Bu iki anlayışı telif gayretleri ne gibi meseleler hazır-lamıştır, istikbâlde bizi bekleyen yeni meseleler var mı-dır?
- III) Bu problemlerin hâl çâreleri neler olabilir?

Konuşmacı : Prof. Dr. Âmiran Kurtkan BİLGİSEVEN

12. TOPLANTI : 27.3.1987 Cuma

**İLMÎ VE TEKNİK İNKİŞAFLARA
NASIL AYAK UYDURMALI?**

Başkan : Dr. Leylâ ELBRUZ

- A — Çağın ilmi ve teknik ilerlemesine ayak uydurmayı sağla-yacak bir müessese düşünülebilir mi?
- B — Sosyal bilimler sâhasında, TUBİTAK benzeri bir teşvik ku-ruluşuna ihtiyaç var mıdır?

- A — I) Dünyâda meydana gelen süratli ilmi ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmak, ikinci sınıf bir millet olarak kalmamak için bu gelişmeleri ânında tesbit ettikten sonra memlekete taşımak; kezâ içerideki müesseselerimizde kullanılan eskimiş teknik ve metodları tâzelemek, ıslah ve yenilemek için bir teşekkül düşünölmeli midir? Ki, bu teşekköl sürat mefhumunun günümüzde kazandığı korkunçluğu devreden çıkarırken yurda girecek zararlı ve eskimiş metod, teknik ve malzemeyi de ayıkласın. Bu iş nasıl yapılabilir?
- II) Gençliği, istikbâlin ihtiyâcına uygun vasıf ve sayıda yetiştirmek; yetişmiş elemanlarımızı şuurlu bir koordinasyon ile yönlendirip, istihdam etmek için neler yapılabilir, böyle bir düzenlemenin faydaları nelerdir?

Konuşmacı : Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE

- B — I) Sosyal ilimler sâhası, yurdumuzda kadro sayı ve seviyesi ile ilmi gelişmeleri tâkip bakımlarından ne durumdadır?
- II) Bu sâhada yakın geçmişimizde verilmiş olan eserler tatmin edici midir? Eğer tatmin edici buluyorsanız, neden, bulmuyorsanız sebepler nelerdir?
- III) Sosyal ilimler sâhasında TUBİTAK benzeri bir kuruluşun faydalı olacağına inanıyor musunuz? Sizce bu iş nasıl yapılmalıdır?

Konuşmacı : Doç. Dr. Mustafa ERKAL

13. TOPLANTI : 3.4.1987 Cuma

SANATLARIMIZ

Başkan : Prof. Dr. Semâvi EYİCE

- A — Târihte, sanatlarımıza hâkim dünyâ görüşü ne olmuştur?

Konuşmacı : Beşir AYVAZOĞLU

- B — Sanatlarımızın geleceği ve eğitiminin insanımıza kazandırdığı husûsiyetler hakkında

Konuşmacı : Doç. Dr. Selçuk MÜLÂYİM

- C — Milletler arası münâsebetlerde sanatların ehemmiyeti nedir?

Konuşmacı : Prof. Dr. Semâvi EYİCE

14. TOPLANTI: 10.4.1987 Cuma

MİLLÎ İKTİSAT SİYÂSETİMİZ

Başkan : Prof. Dr. Turan YAZGAN

- A — İktisâdî yapının sosyal yapıya tesirleri hakkında

Konuşmacı : Doç. Dr. Tefvik ERTÜZÜN

- B — İktisat - Kültür münâsebetleri ve kültür - sanâyi işbirliği üzerine

Konuşmacı : Doç. Dr. Mustafa ERKAL

- C — Milli iktisad siyâsetimizin kaynakları nelerdir?

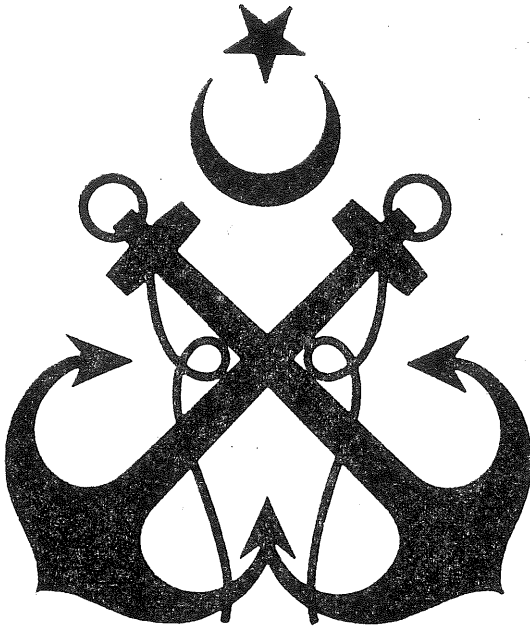
Konuşmacı : Prof. Dr. Turan YAZGAN

DENİZBANK

DENİZCİLİK BANKASI T.A.Ş.

*DENİZ TİCARET FİLOMUZUN
SON YILLARDA GÖSTERMİŞ OLDUĞU
HIZLI GELİŞMEYE SAĞLADIĞI
ÇOK BÜYÜK DESTEK YANINDA,
HER TÜRLÜ BANKACILIK
HİZMETİNİ DE VEREN
BANKADIR...*

DENİZCİLİK BANKASI T.A.Ş.

KUBBEALTI NEŞRİYATI

Büyük edib ve mütefekkir Nihad Sâmi BANARLI'nın makalelerini kitaplaştırdı. Bunlar:

- 1 — Türkçenin Sırları 1200 TL.
- 2 — Şiir ve Edebiyat Sohbetleri I 1200 TL.
- 3 — Şiir ve Edebiyat Sohbetleri II 1200 TL.
- 4 — Târih ve Tasavvuf Sohbetleri 1200 TL.
- 5 — Bir Dağdan Bir Dağa
Nihad Sâmi Banarlı'nın Kaleminden
Yahyâ Kemâl 1500 TL.
- 6 — Kültür Köprüsü
Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e 1500 TL.
- 7 — Kitaplar ve Portreler
Mehmed Âkif'den Günümüze 1700 TL.
- 8 — Devlet ve Devlet Terbiyesi 1500 TL.
- 9 — İstanbul'a Dâir 1200 TL.
- 10 — İman ve Yaşama Üslûbu 1500 TL.

adlı eserlerdir. Ödemeli olarak gönderilir. Toplu siparişlerde % 20 tenzilât yapılır.

İsteme Adresi: Kubbealtı Neşriyat
Yeniçeriler Cad. Nu. 43, Çarşıkapı - İST.
Tel: 522 95 17